MÜHF-HAD Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi • Cilt 31, Sayı 1, Haziran 2025, ISSN: 2529-0142, ss. 158-192 • DOI:10.33433/maruhad.1664809

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Hakaret Suçu Yönünden Önödeme

Prepayment for the Crime of Insult

Ersin ŞARE*

ÖZ

Hem sosyal medya üzerinden işlenen hakaret suçunun yargısal makamlara getirdiği iş yüküne çare olmak hem de sosyal medyada hakarete uğramak için çaba gösterip uzlaştırma kurumu yoluyla menfaat temin etmeye çalışan kişileri engellemek için TCK'nın 125/2 maddesinde düzenlenen ileti yoluyla hakaret suçu ile TCK'nın 125/3-b, 125/3-c ve 125/4 maddelerinde düzenlenen hakaret suçunun nitelikli hâlleri, 7531 sayılı Kanun ile uzlaştırma kapsamından çıkarılmış ve önödeme kapsamına alınmıştır. Her hakaret soruşturmasında, hiçbir işlem yapmadan doğrudan önödeme kurumunun işletilmesi, artık mağdurun değil devletin bu işten gelir elde etmeye başlaması gibi bir sonucu doğurabilecektir. Önödeme uygulanmadan önce isnat edilen fiilin hakaret olup olmadığı tespit edilmeli ve bu tespit yapılırken evrensel ifade özgürlüğü ölçütleri göz önünde bulundurulmalıdır. Kişi hakkında soruşturma evresindeyken kovuşturmaya yer olmadığı kararı ya da kovuşturma evresindeyken mahkûmiyet hükmü dışında bir karar verilecek ise önödeme uygulanmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Önödeme, Hakaret, Şeref, Sosyal Medya, Karşılıklı Hakaret.

ABSTRACT

In order to both remedy the workload imposed on judicial authorities by the crime of insult committed on social media and to prevent individuals who make an effort to be insulted on social media and try to gain benefits through the conciliation institution, the crime of insult via message regulated in article 125/2 of the TPC and the qualified cases of the crime of insult regulated in articles 125/3-b, 125/3-c and 125/4 of the TPC were removed from the scope of conciliation by Law No. 7531 and included in the scope of prepayment. In every insult investigation, applying the prepayment institution directly without taking any action may result that starting to earn income from this business in the state, not the victim no longer. Before applying prepayment, firstly it should be determined whether the act attributed is an insult and universal freedom of expression criteria should be taken into consideration when making this determination.

Keywords: Prepayment, Insult, Honor, Social Media, Reciprocal Insult.

* Avukat, Arabulucu, Mersin Barosu, (15 Ekim 2011-15 Aralık 2022 tarihleri arası hakim olarak görev yapmıştır.), ersinshare@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1441-5146.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Ersin ŞARE

E-posta/E-mail: ersinshare@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 24.03.2025 **Kabul Tarihi/Accepted:** 22.05.2025

How to cite this article/Atıf için: Ersin ŞARE, 'Hakaret Suçu Yönünden Önödeme' (2025) 31(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Havva Güzin Üçışık'a Armağan) 158-192. DOI: 10.33433/maruhad.1664809

GİRİŞ

Hakaretin suç olarak kabul edilmesinin ve cezalandırılmasının başka bir ifade ile hakaret suçunun işlenmesinin hapis ya da adli para cezası gibi ceza yaptırımları ile karşılık bulması insan onurunun korunması içindir[1]. Bununla birlikte günümüzde, hakareti suç olmaktan çıkarma yönünde bir eğilim bulunmaktadır[2]; bu eğilime paralel olarak ülkemizdeki bazı yazarlar hakaret suçunun ceza kanunundan çıkartılmasını ve kişinin onur ve şerefine yönelik ihlalin ceza yaptırımı ile değil, tazminat niteliğindeki para cezası ile giderilmesi gerektiğini savunmaktadırlar[3]. Ancak ülkemizdeki mahkemelerin uygulamasının, özellikle özel hakaret[4] suçları yönünden, tam tersi istikamete doğru gittiği söylenebilir. Düşünce ve kanaatini açıklama özgürlüğünün bir sınırının hakaret suçu olduğu dikkate alındığında hakaret suçu yönünden yapılan bu uygulamalar, ülkedeki demokrasi ve özgürlük ortamı ile ilgili olumsuz fikir sahibi olunmasına yol açmaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte hakaret suçunun gerçekleştiriliş şekilleri değişime uğramıştır. Geçmişte hakaret suçu genellikle yüze karşı, diğer bir ifade ile kişinin duyabileceği şekilde huzurda gerçekleştirilirdi. Tarihsel süreçte yazılı basının ve kitap, dergi gibi yayınların ortaya çıkması ile birlikte, gazete ya da diğer süreli veya süresiz yayınlar vasıtasıyla hakaret suçunun gerçekleştirilmesi mümkün hâle geldi. Günümüzde ses, görüntü ve yazı iletebilen telefonların çıkması; internet aracılığı ile insanların iletişiminin mümkün hâle gelmesi hakaret suçunun yeni işleniş biçimlerini beraberinde getirdi. "*Sosyal medya*" olarak tabir edilen mecranın yaygınlaşması ile birlikte hakaret suçunun işlenme sıklığında artış görülmeye başlandı. Sosyal medya kullanan kişilerin kullanıcı kimliklerini sahte olarak oluşturma imkânına sahip olmaları ve bu suretle kendilerine ulaşılmasını engelleyebilmeleri hakaret suçunun işlenmesinin cazibesini arttırdı. Ayrıca huzurda hakaretin aksine, sosyal medyada paylaşılan bir yazı ya da görsel nedeniyle doğrudan mağdurun fiziksel ya da sözel tepkisi ile karşılaşma ihtimalinin bulunmamasının verdiği kolaylık, sosyal medya üzerinden yoğun bir şekilde hakaret suçu işlenmesi sonucunu doğurdu[5]. İnternet üzerinden işlenen hakaret suçunun

1 Hakaret suçu, Türk Ceza Kanunu'ndaki (TCK) diğer düzenlemeler dikkate alındığında, cezası nispeten daha az olan suçlar arasında yer alsa da; hakaret suçunun kişiler üzerinde önemli sonuçlarının olduğunu kabul etmek gerekir. Örneğin hakaret suçuna maruz kalınması kişinin toplum düzenindeki yerini ve kimliğini sorgulamasına yol açabilmektedir. Bkz. Hasan Sınar, 'Hakaret', *Özel Ceza Hukuku Cilt 3, Hürriyete Şerefe, Özel Hayata, Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar* (On İki Levha Yayıncılık 2018) 426.

2 Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Murat Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku* (17. Baskı, Seçkin Yayınevi 2019) 596.

3 Bkz. Hasan Sınar, 'Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçunun Karşılaştırmalı Hukukta Gelişen Hakaretin Suç Olmaktan Çıkartılması Eğilimi Yönünden Değerlendirilmesi' (2014) 9(24) Ceza Hukuku Dergisi 75 vd. Özyüksel'e göre, TCK'nın 125-131, 216/2-3, 299-301, 341-342 maddelerinde düzenlenen genel ve özel hakaret suçlarının tümü suç olmaktan çıkarılmalıdır. Bkz. Özgün Özyüksel, '9'uncu Yargı Paketi'nin Hakaret Suçuna İlişkin Hükümlerinin Eleştirel Tahlili' (2024) 5(9) İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 21, 30.

4 Sadece insan şerefini ihlal eden suç şekillerine genel hakaret; şereften gayrı diğer manevi değerleri ve hukuki menfaatleri de ihlal eden suç şekillerine özel hakaret suçları denmektedir. Bkz. Sahir Erman, *Hakaret ve Sövme Suçları* (2. Baskı, İstanbul Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi 1989) 3-4. 5237 sayılı TCK'nın 125. maddesinde düzenlenen hakaret suçu, genel hakaret suçu niteliğindedir; TCK'nın 299. maddesinde düzenlenen *Cumhurbaşkanına hakaret*, TCK'nın 300. maddesinde düzenlenen *Devletin egemenlik alametlerini aşağılama*, TCK'nın 301. maddesinde düzenlenen *Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama* suçları özel hakaret suçu niteliğindedir.

5 Gıyapta hakaret, huzurda hakarete göre daha ağır sonuçlar doğurur. Nitekim Erman'a göre, huzurda hakarette mağdur derhâl karşılık verme ve huzurda edilen hakareti duyan başka kişiler var ise onlara, yapılan isnatlara inanmamalarını

başka olumsuz sonuçları da vardı: Hakaret niteliği taşıyan ileti bir kez internet üzerinden dolaşıma sokulduğunda anında milyonlarca kişiye ulaşabilmekte, her yerden silinmesinin ve ulaşılamaz hâle getirilmesinin mümkün olmaması nedeniyle unutulma hakkını ortadan kaldırmaktaydı[6]. Ayrıca suçun sosyal medya üzerinden mağdurun kendini savunamayacak şekilde gıyapta olarak işlenmesi ve geniş halk kitleleri üzerinde olumsuz yönde bir algı oluşturabilmesi bu suçun diğer ağır sonuçlarındandı[7].

Günümüzde sosyal medya platformundaki bazı kullanıcıların, belirli bir kitleyi hedef alarak bu kişilerin hassasiyet duydukları alanlara yönelik kasıtlı paylaşımlar yaptıkları; suç teşkil eden ya da etmeyen bu paylaşımları ile kitleleri kışkırtarak kendilerine yönelik hakaret ya da tehdit suçlarının işlenmesini sağladıkları ve akabinde kendisine hakaret eden çok sayıda kişiden şikâyetçi olup, uzlaştırma kurumunu kullanarak bu kişilerden maddi menfaat temin etmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir[8]. Sadece kasıtlı olarak yapılan tahrik edici paylaşımlara karşı değil; bir siyasi kişinin herhangi bir mecrada yapmış olduğu siyasi yoruma karşı da hakaret ve tehdit içerikli sosyal medya paylaşımları yapılabilmektedir. Zaman içerisinde sosyal medya üzerinden işlenen hakaret suçları yargısal makamlara büyük bir iş yükü getirmiştir. Buna çare olmak ve sosyal medyada hakarete uğramak için çaba gösterip, uzlaştırma kurumunu yoluyla menfaat temin etmeye çalışan kişileri engellemek için Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 125/2. maddesinde düzenlenen ileti yoluyla hakaret suçu ile TCK'nın 125/3-b, 125/3-c ve 125/4. maddelerinde düzenlenen hakaret suçunun nitelikli hâlleri, 7531 sayılı kanun ile uzlaştırma kapsamından çıkarılmış ve önödeme kapsamına alınmıştır[9].

Önödemenin bir ceza muhakemesi kurumu ya da cezalandırma ilişkisini sona erdiren bir maddi ceza hukuku kurumu olduğuna ilişkin kabul mahkemelerin uygulamasında bambaşka sonuçlar doğurabilecektir. Önödeme kapsamında olan bir suç yönünden, savcılık ya da mahkeme tarafından suçun vasfı belirlendikten sonra herhangi bir muhakeme işlemi yapılmadan doğrudan önödeme hükümleri mi uygulanmalıdır; yoksa fiilin suç oluşturup oluşturmadığına ilişkin araştırma yapıldıktan ve suç olduğuna kanaat getirildikten sonra mı önödeme teklifinde bulunulmalıdır? Bu soruya verilecek cevap özelikle hakaret suçu yönünden ayrı bir önem taşımaktadır; zira hakaret suçunun soruşturma ve kovuşturma şekli, aynı zamanda o ülkedeki ifade özgürlüğünün sınırlarını da belirleyecektir. Örneğin basit bir ithamla, esasında hakaret sayılmayan nezaketsiz ifadeler yönünden doğrudan önödeme hükümlerinin uygulanması, hem kişilerin aşırı derecede kendilerini kısıtlamasına yol açabilecek ve ifade özgürlüğünü oldukça sınırlandıracak hem de tersi bir etkiyle yargısal makamların iş yükünü arttırabilecektir. Bu çalışmada hakaret suçu yönünden önödeme

sağlama imkânına sahiptir. Bkz. ibid 102.

6 Mustafa Ruhan Erdem ve Candide Şentürk, 'Sosyal Ağlar Üzerinde İşlenen Hakaret Suçlarında Ceza Sorumluluğu' (2017) 9(ÖS) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan) 2703, 2714.

7 Aynı doğrultuda görüş için bkz. Ayhan Önder, *Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar* (Filiz Kitabevi 1994) 247.

8 Kaan Polat, 'Gelir Elde Etmek Amacıyla Sözde Mağdur Tarafından Uzlaştırma Kurumunun Kullanılması Hakkında Değerlendirme' (2024) 15(2) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 278, 280.

9 Bkz. 07.11.2024 tarih ve 7531 sayılı Kanun'un 15. maddesinin gerekçesi ve ilgili kanun maddesinin müzakere edildiği Meclis komisyonu tutanakları.

konusu incelenecek olup, yapılan kanun değişikliğinin olası sonuçlarına ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır. Ancak konuyu daha anlaşılır kılmak için öncelikle TCK'nın 75. maddesinde düzenlenen önödeme kurumuna ilişkin genel açıklamalar yapılacaktır.

I. 5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU'NDA DÜZENLENDİĞİ ŞEKLİYLE ÖNÖDEME

765 sayılı TCK'nın 119. maddesinde düzenlenen önödeme kurumu, 5237 sayılı TCK'da, *Dava ve Cezanın Düşürülmesi* bölümü altında ve 75. maddede düzenlenmiştir. 765 sayılı TCK döneminde, cürüm ile kabahat ayrımı vardı ve bir çok suç tipi yönünden önödeme hükmü uygulanabiliyordu. Nitekim önödemenin mevzuata girişinde, cürüm sayılmayan kabahat niteliğindeki fiillerin idare hukuku alanından çıkarılıp, ceza hukuku alanına alınmasının önemli bir etken olduğu ifade edilmekteydi[10]. 5237 sayılı TCK'da, kabahat türündeki fiiller Ceza Kanunundan çıkarılmış ve ayrı bir Kanunla kabahat türündeki fiillere idari yaptırım öngörülmüştür[11] ve önödeme uygulamasının kapsamı daraltılmıştır. Ancak zaman içinde yapılan düzenlemelerle önödemeye tabi suçların kapsamı genişletilmiş ve son olarak belli nitelikteki hakaret suçları önödeme kapsamına alınmıştır.

A. ÖNÖDEME KAVRAMI

TCK'nın 75. maddesinde yer verilen düzenleme esas alınırsa, uyuşmazlıkların alternatif çözüm yollarından birisi olan önödeme; uzlaşma dışında kalan ve tür veya miktar olarak belirli bir cezayı gerektiren suçlar ya da kanunda açıkça önödemeye tâbi olduğu gösterilen katalog suçlar yönünden, kanunda belirtilen usullere göre belirlenen bir miktar paranın Devlet Hazinesine ödenmesi ile kamu davasının açılmasını engelleyen ya da açılmış bir kamu davasını düşmesini sağlayan hukuki bir kurumdur[12]. Bir görüşe göre önödeme, şüpheli veya sanıkla iddia veya yargılama makamı arasında gerçekleşen bir uzlaşmadır[13]. Başka bir görüşe göre ise önödeme uzlaşma olmayıp, şüpheli ya da sanığın rıza göstermesiyle cezanın infazından ibaret bir usuldür[14].

1412 sayılı CMUK'da yer verilmiş olan sulh hakiminin ceza kararnamesi[15] düzenleme yetkisi, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) yürürlüğe girmesiyle birlikte mevzuattan

10 Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt III* (14. Baskı, Der Yayınları 2020) 496.

11 5237 sayılı TCK ile kabahatler suç olmaktan çıkarılmış ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nda ayrı olarak düzenlenmiştir. Bu hâl öğretide suç durumundan çıkarma (decriminalisation) olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Köksal Bayraktar, 'Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı' (1984) 50(1-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 197, 198-199.

12 Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. Baskı, Seçkin Yayınevi 2022) 122; Selim Erdin, *Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme – TCK m. 75* – (Adalet Yayınevi 2021) 18; Ersel Aslan, *Türk Ceza Hukukunda Önödeme Kurumu* (Adalet Yayınevi 2023) 15.

13 Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (11. Baskı, Beta Yayınevi 2020) 761. Uzlaşmanın, önödemeyi de içine alan bir üst kavram olduğu ve 5271 sayılı CMK'nın 253 ve 254. maddelerinde düzenlenen uzlaşmanın aslında geniş anlamda uzlaşmanın bir şekli olduğu belirtilmektedir. Bkz. Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (21. Baskı, Beta Yayınevi 2022) 570.

14 Ali Karagülmez, *Türk Hukukunda Ceza Kararnamesi ve Önödeme* (Adalet Yayınevi 1999) 200.

15 765 sayılı TCK ile 1412 sayılı CMUK'un yürürlükte olduğu dönemde; belli sınırı aşmayan hapis ve adli para cezaları

çıkarılmıştır. Bununla birlikte Cumhuriyet savcısının ceza kararnamesi olarak nitelendirilebilecek önödeme kurumunun TCK'da muhafaza edilmesi suretiyle bu yetkinin varlığını sürdürdüğü ifade edilmektedir[16]. Şüphesiz ceza kararnamesi ile önödeme arasında benzerlik gösteren taraflar bulunmaktadır; ancak her iki kurumun uygulanması sonucu ortaya çıkan neticeler birbirinden farklıdır: Önödeme sonucu kamu davası ortadan kalkar ve kişi sabıkalı duruma düşmez; fakat ceza kararnamesi usulünce verilen kararın normal bir mahkûmiyet kararından farkı yoktur ve verilen mahkûmiyet adli sicile işlenmektedir.

Önödeme kurumunun hem sakıncalı hem de olumlu taraflarının bulunduğunu söylemek gerekir. Sakıncalı tarafı, devletin bazı hafif suçlar için faile kendisi ile anlaşmayı baskılayarak yargılamadan vazgeçilmesini sağlamasıdır[17]. Bu yönüyle önödeme, kamu davası açılmadan veya yargılama yapılmadan failin cezalandırılmasına imkân tanıyan, yargılamasız cezalandırmanın bir çeşidi olarak ortaya çıkmaktadır[18]. Ayrıca önödemenin hapis cezasını gerektiren suçlar için de geçerli olması ve giderek uygulama alanının genişletilmesi cezanın önleyici etkisini azaltabilecektir[19].

Tüm bunların yanı sıra önödemenin birçok olumlu işlevinin olduğunu söylemek mümkündür: Önödeme, kişinin cezaevine girmesini engeller ve kişiyi cezaevinin kötü neticelerinden korur; örneğin kişinin cezaevi ortamından uzak tutulması suretiyle suçun bulaşıcılığının önüne geçilmiş olur[20]. Nitekim bazı kaynaklarda önödeme, hapis cezasının sakıncalarını gidermeye yönelik kurumlar başlığı altında incelenmektedir[21]. Ayrıca önödeme bir suçun soruşturulması ve kovuşturulmasından kaynaklı devletin yargılama masraflarını düşürür; mahkemelerdeki iş yoğunluğunu azaltarak ve zamandan tasarruf sağlayarak mahkemelerin diğer önemli ve ağır iş ve davalarla uğraşmasının yolunu açar[22]. Önödeme ile sanık ve şüpheli, adli sürecin kendi üzerinde yaratacağı baskılardan kurtulmuş olur[23]. Ayrıca yargılamaların uzun sürmesi insanların daha çok lekelenmesi ihtimalini

yönünden, sulh ceza hakimi, duruşma açmadan ve sanığın savunmasını almadan dosya üzerinden karar verebilmekteydi. Bu yönteme *ceza kararnamesi* adı verilmekteydi. Dosya üzerinden verilen karar sanığa tebliğ edilmekte; sanığın *ceza kararnamesi* ile verilen karara karşı koyması durumunda duruşma açılarak yargılama yapılmakta ya da sonradan yapılan değişiklik uyarınca itiraz bir üst mahkemece denetlenmekteydi. İlgili kanunların yürürlükte olduğu dönemde sadece sulh ceza hakimine, *ceza kararnamesi* yetkisi tanınmıştı. Bkz. ibid 5.

16 Nurullah Kunter, Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (18. Baskı, Beta Yayınevi 2010) 1204.

17 Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Yetkin Yayınları 2016) 601.

18 Dönmezer ve Erman (n 10) 496; Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökcen, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. Baskı, Adalet Yayınevi 2017) 802. Muhakemesiz ceza olmaz ilkesine aykırı yönleri bulunan önödemede, Cumhuriyet savcısının ya da mahkemelerin teklifi üzerine bir miktar paranın devlet hazinesine yatırılmış olması kişilerin hürriyeti sınırlandırılması anlamı taşımamaktadır; bu yöntemin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ve Anayasa'ya aykırı olmadığı ifade edilmekte; hatta önödeme sonucu verilen kararın yanında hükmedilen ve kişi hürriyetini sınırlandırmayan güvenlik tedbirlerinin de hukuka aykırı vasfının bulunmadığı ifade edilmektedir. Bkz. Kunter, Yenisey ve Nuhoğlu (n 16) 1222.

19 Centel, Zafer ve Çakmut, *Giriş* (n 13) 764.

20 Zeki Hafızoğulları ve Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (10. Baskı, US-A Yayıncılık 2017) 529.

21 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Genel* (n 18) 802.

22 Soyaslan, *Genel* (n 17) 601; Kayıhan İçel, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Beta Yayınevi 2016) 780; Ali Rıza Töngür ve Ekrem Çetintürk, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Adalet Yayınevi 2020) 485.

23 Hamide Zafer, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75* (4. Baskı, Beta Yayınevi 2015) 556.

doğurmaktadır[24]. Bu yönüyle önödeme aynı zamanda sanığın suçlu olarak damgalanmasını önler[25]. Önödeme nedeniyle mahkûmiyet hükmü verilmediğinden kişilerin sabıkalı duruma düşmeleri engellenmektedir[26]. Bununla birlikte işlendiği düşünülen suç önödeme kapsamında bir miktar paranın ödenmesi tamamen karşılıksız kalmamış da olur[27].

B. ÖNÖDEMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ

765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde, önödeme teklifinin kabul edilmesi ve belirlenen miktarın ödenmesiyle; fiilin suç olmaktan çıkıp, idari suç niteliği kazandığını söylemek mümkündü[28]. Ancak 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesi ve kabahatlerin ceza kanununun dışına çıkarılarak hapis cezasını gerektiren suçların önödeme kapsamına alınmasıyla birlikte bu görüşün geçerliliğini yitirdiğini söylemek gerekir[29].

Suç olarak tanımlanan bir fiile ilişkin cezanın ortadan kaldırılmasına ya da hürriyeti bağlayıcı cezanın daha hafif bir yaptırım ile değiştirilmesine imkân tanınması ceza olmaktan çıkarma (depenalization) olarak adlandırılmaktadır[30]. Nitekim önödemenin de bir depenalizasyon yolu olduğu ifade edilmektedir[31]. Gerçekten hapis cezasını gerektiren bir suç yönünden, kanunda öngörülen usulle belirlenen miktardaki para ödendiğinde kişi hapis cezası almaktan kurtulmaktadır. Önödeme hükümleri ayrıca hem kovuşturmanın başlatılmamasına ya da yürütülen kovuşturmanın durdurulmasına ve böylece klasik ceza muhakemesinden ayrı ve alternatif bir usulün uygulanması suretiyle uyuşmazlığın çözümüne imkân tanımaktadır; bu durum öğretide kovuşturmadan ayrılma (diversion) olarak adlandırılmaktadır[32]. Hem ceza olmaktan çıkarma hem de kovuşturmadan ayrılma, fiillerin suç olmaktan çıkarılması yöntemlerinden ikisidir; bu yönüyle kapsamına aldığı suçlar bakımından önödemenin, suç olmaktan çıkarma şeklinde bir niteliği bulunmaktadır.

Önödemenin cezalandırma ilişkisini ortadan kaldırması[33] nedeniyle maddi ceza hukukuna mı ait olduğu yoksa muhakeme şartı olarak kabul edilip ceza muhakemesi hukuku içerisinde mi değerlendirilmesi gerektiğine[34] ilişkin bir görüş birliği bulunmamaktadır. Öğretide bir görüşe göre

24 Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (10. Baskı, Seçkin Yayınevi 2019) 747.

25 Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım* (18. Baskı, Savaş Yayınevi 2012) 472; Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (24. Baskı, Seçkin Yayınevi 2024) 190.

26 Bkz. Yargıtay CGK, E 1999/7 K 1999/ 297-300, 07.12.1999; karar için bkz. Mater Kaban, Halim Aşaner, Özcan Güven, Gürsel Yalvaç, *Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararları (Eylül 1996-Temmuz 2001)* (Adalet Yayınevi 2001) 218; Seydi Kaymaz ve Hasan Tahsin Gökcan, *Uzlaşma ve Önödeme* (2. Baskı, Seçkin Yayınevi 2007) 352.

27 Ahmet Gökcen, Murat Balcı, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (7. Baskı, Adalet Yayınevi 2023) 81.

28 Bkz. Hafızoğulları ve Özen (n 20) 529.

29 Muharrem Özen ve Atacan Köksal, 'Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri' (2021) 70(2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 589, 595.

30 Bayraktar (n 11) 200.

31 Hafızoğulları ve Özen (n 20) 529.

32 Bayraktar (n 11) 200.

33 Özen ve Köksal (n 29) 591.

34 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Genel* (n 18) 802.

önödeme ceza muhakemesi kurumudur[35]. Başka bir görüşe göre ise önödemenin, hem ceza ilişkisini düşürmesi nedeniyle maddi ceza hukukunu hem de kamu davasının açılmasının engellemesi sebebiyle ceza muhakemesi hukukunu ilgilendiren yönleri bulunmaktadır ve bu nedenle karma nitelikte bir kurumdur[36].

Önödemenin hukuki niteliğini belirlemek için getiriliş amacına ve uygulanma şartlarına bakmak gerekir[37]. Önödemenin hukuki niteliğini saptamak için öncelikle bazı kavramların anlamını ve işlevini açıklamak gerekmektedir: Belli durumlarda davanın açılabilmesi veya açılan davada yargılamaya devam edilebilmesi, çeşitli suç ve ceza politikası nedenleriyle, birtakım şartların varlığına bağlanabilir[38]. Bu şartlar gerçekleşmediğinde muhakemeyi başlatmak veya devam ettirmek ve sanığı cezalandırmak mümkün değildir. Söz konusu şartlara ceza muhakemesi şartları adı verilmektedir[39]. Soruşturma evresinde muhakeme şartının gerçekleşmesi beklenirken, kural olarak şüpheliye suç isnat edici işlemler yapılamaz; örneğin şüphelinin ifadesi alınamaz, sorguya çekilmesi istenemez, şüpheli yakalanamaz ve tutuklanamaz[40].

5237 sayılı TCK'da önödeme, cezalandırma ilişkisini sona erdiren nedenler arasında düzenlenmiştir. TCK'nın 75. maddesindeki düzenleme ve düzenlendiği bölüm esas alındığında, belli tür ve nitelikteki suçlar yönünden kabul edilen önödeme, soruşturma aşamasında iddianamenin düzenlenmesine; kovuşturma aşamasında ise bir mahkûmiyet kararına ikame olarak konumlandırılmıştır. Başka bir deyişle, soruşturma aşamasında önödemenin uygulanabilmesi için iddianame düzenlenecek kadar isnat ciddileştirilmeli; kovuşturma aşamasında ise dosyada mahkûmiyete yeter delilin mevcut olması gerekmektedir. Oysa olumlu ya da olumsuz muhakeme şartlarının gerçekleşmesi beklenirken kural olarak herhangi bir soruşturma ve kovuşturma işlemi yapılamaz. Bu nedenle, ceza muhakemesi hukukuna ilişkin yönleri olsa da cezalandırma ilişkisini sona erdiren önödeme esasen maddi ceza hukukuna aittir ve buna ilişkin sonuçları doğuracaktır. Örneğin maddi ceza hukukuna ait olması nedeniyle önödemeye ilişkin lehe olan hükümler geçmişteki olaylar için de uygulanacaktır[41].

C. ÖNÖDEMENİN ŞARTLARI

TCK'nın 75. maddesindeki düzenleme dikkate alındığında önödemenin şartlarını üç başlık altında toplayabiliriz. Bu şartlardan ilki önödeme uygulanabilen bir suçun varlığıdır; ikincisi soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının suçun işlendiğine ilişkin yeterli şüphe oluşturacak delil elde

35 Karagülmez (n 14) 203.

36 Öztürk ve Erdem (n 25) 190; Dönmezer ve Erman (n 10) 498; Özen ve Köksal (n 29) 596.

37 Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt II-III* (2. Baskı, Beta Yayınevi 1992) 811.

38 Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin F. Saygılar, Esra Alan, Özdem Özaydın, Efser Erden Tütüncü, Derya Altınok Villemin ve Mehmet Can Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. Baskı, Seçkin Yayınevi 2022) 44.

39 Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (21. Baskı, Savaş Yayınevi 2021) 53.

40 Centel ve Zafer (n 13) 726; ibid 55.

41 Dönmezer ve Erman (n 10) 496. 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesinden sonra verilen Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararı'nda, yapılan kanuni değişiklikle bir suçun önödeme kapsamına alınmasının lehe olduğu ve geçmişteki olaylar için de önödeme hükümlerinin uygulanmasının mümkün olduğu belirtilmiştir. Bkz. Yargıtay CGK, E 2019/580 K 2022/273, 19.04.2022

etmesi ya da kovuşturma aşamasında mahkemede sanığın mahkûmiyetine ilişkin bir vicdani kanaatin oluşmasıdır; sonuncusu ise önödemenin uygulanması yönünden kanuni bir engelin bulunmamasıdır. Aşağıda bu şartlara ilişkin kısa açıklamalarda bulunulacaktır.

1. Önödeme Uygulanabilen Bir Suçun Varlığı

TCK'nın 75. maddesinin 1. fıkrasında, yalnızca adli para cezasını gerektiren ya da kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçların failine önödeme teklifinde bulunacağı hüküm altına alınmıştır. Bir suçun önödeme kapsamında olup olmadığının belirlenmesinde ceza kanunundaki soyut cezalar göz önünde bulundurulacaktır[42]. Ayrıca cezanın ağırlaştırılmasını veya indirilmesini gerektiren nitelikli hâller suçun önödeme kapsamında olup olmadığının belirlenmesinde dikkate alınır[43].

Suçun karşılığı olarak hem hapis cezası hem de adli para cezası öngörülmüşse, her iki cezanın da önödeme kapsamında olması gerekmektedir[44]. Diğer bir ifade ile adli para cezası gerektiren tüm suçların önöndeme kapsamında olduğu dikkate alındığında; adli para cezasının yanında öngörülen hapis cezasının üst sınırına bakarak önödemenin uygulanıp uygulanmayacağı tespit edilecektir[45].

Adli para cezası nispi ise, yani suç konusunun değerine ya da meydana gelen zarara göre para cezasının tespiti söz konusu ise, bu suçlar bakımından önödemenin uygulanamayacağı savunulmaktadır[46]. 765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde 119. maddenin son fıkrasında, nispi para cezasını gerektiren suçlar bakımından önödeme hükümlerinin uygulanmayacağına yönelik açık bir hüküm bulunmaktaydı. Bizim de katıldığımız görüşe göre; 5237 sayılı TCK'da yasaklayıcı bir hüküm bulunmaması nedeniyle, maktu ya da nispi, miktarı ne olursa olsun, yalnızca adli para cezasını gerektiren tüm suçlarda önödeme hükmü uygulanmalıdır[47]. Şüphesiz nispi para cezası gerektiren suçlar yönünden önödeme miktarının belirlenmesi usulüne ilişkin kanunda bir boşluk bulunmaktadır ve bu boşluk kanun koyucu tarafından doldurulmalıdır.

Suç karşılığı öngörülen cezanın yalnızca adli para cezası olması veya öngörülen ceza hapis ise, bunun yukarı sınırının altı ayı geçmemesi şartının gerçekleşip gerçekleşmediği aranmadan, TCK'nın 75. maddesinin 6. fıkrasında katalog hâlinde sayılan suçların doğrudan önödemeye tabi olduğu hüküm altına alınmıştır: TCK'nın 98. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen *yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi*, TCK'nın 125. maddesinin 2, 3-b-c, 4 fıkralarında düzenlenen *hakaret*, TCK'nın 171. maddesinde düzenlenen *genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması*, TCK'nın 182. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen *çevrenin taksirle kirletilmesi*, TCK'nın 264. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen *özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma*, TCK'nın 278. maddesinin 1 ve 2. fıkralarında düzenlenen *suçu bildirmeme* suçları ile 6831 sayılı Orman Kanununun 108. maddesinin

42 Centel, Zafer ve Çakmut, *Giriş* (n 13) 763.

43 Öztürk ve Erdem (n 25) 191.

44 Töngür ve Çetintürk (n 22) 485.

45 Özen ve Köksal (n 29) 601; Aslan (n 12) 79.

46 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 422; Dönmezer ve Erman (n 10) 499; Centel ve Zafer (n 13) 573.

47 Erdin (n 12) 82, 148.

1. fıkrasında yer alan suç, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 74. maddesinin 1. fıkrasının birinci cümlesinde yer alan suç ve 5253 sayılı Dernekler Kanununun 32. maddesinin 1. fıkrasının d bendinde yer alan suç bakımından önödeme hükümleri uygulanabilmektedir.

2. Soruşturma Aşamasında Cumhuriyet Savcısının Suçun İşlendiğine İlişkin Yeterli Şüphe Oluşturacak Delil Elde Etmesi ya da Kovuşturma Aşamasında Mahkemede Sanığın Mahkûmiyetine İlişkin Bir Vicdani Kanaatin Oluşması

Soruşturma aşamasında önödeme teklifinde bulunabilmesi için, yapılan soruşturma kapsamında Cumhuriyet savcısının, şüphelinin suçu işlediği hususunda yeterli şüpheyi oluşturan dayanak delile ulaşmış olması gerekir[48]. Önödeme teklifi, iddianame düzenlemeye karşılık gelen bir işlemdir. Bu nedenle soruşturma iddianame düzenleyecek kadar genişletilmiş ve derinleştirilmiş olmalı; isnat çok kuvvetli hâle getirilmelidir[49]. Diğer bir ifade ile Cumhuriyet savcısı yeterli delilin bulunup bulunmadığı konusunda etkin bir soruşturma yürütmelidir[50]. Suçun şüpheli tarafından işlendiğine dair yeterli şüpheyi gerektirecek delile ulaşılamadığı bir durumda önödeme teklifinde bulunulamaz[51]. Yeterli şüphenin bulunmadığı bir durumda kovuşturmaya yer olmadığı kararı (KYOK) verilmelidir[52].

Kovuşturma aşamasında, diğer bir ifade ile kamu davası açıldıktan sonra, mevcut deliller sanığın beraat etmesini gerektiriyorsa önödeme teklifi yapılmayarak beraat kararı verilmeli; böyle durumlarda önödeme hükümleri uygulanmamalıdır[53]. Kimi yazarlara göre sadece derhâl beraat kararı verilebilecek durumlarda, önödeme uygulanamaz[54]. Aşağıda değineceği üzere, bize göre mahkûmiyet kararı dışında bir karar verilmesinin gerektiği her durumda önödeme hükümlerinin uygulanmaması gerekir.

3. Önödemenin Uygulanması Yönünden Kanuni Bir Engelin Bulunmaması

TCK'nın 75. maddesinin 1. fıkrasında; *uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere* ifadesine yer verilerek uzlaşma kapsamında kalan suçlar yönünden önödemenin uygulanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu istisnai hükümle birlikte uzlaşmaya önödeme karşısında üstünlük tanınmış; mağdur veya suçtan zarar görenin maddi ve manevi olarak gördüğü zararın tazmini öncelikli kabul edilmiş ve onarıcı adalet anlayışı öne çıkarılmıştır[55].

48 Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok (n 38) 58.

49 Karagülmez (n 14) 215; Kunter, Yenisey ve Nuhoğlu (n 16) 1224-1225; Centel, Zafer ve Çakmut, *Giriş* (n 13) 762.

50 Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Muhakeme* (n 12) 497.

51 Zafer (n 23) 557.

52 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 364; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Genel* (n 18) 806.

53 Karagülmez (n 14) 271-272; Kaymaz ve Gökcan (n 26) 364, 412; Töngür ve Çetintürk (n 22) 487.

54 İçel (n 22) 783; Centel, Zafer ve Çakmut, *Giriş* (n 13) 770.

55 Soyaslan, *Genel* (n 17) 601; Erdin (n 12) 64, 102; mağdurun uzlaşmaya yanaşmadığı durumlarda şüpheli ya da sanığa önödeme hükümlerinden faydalanma imkânı veren düzenleme yapılması gerektiği savunulmaktadır. Bkz. Kaymaz ve Gökcan (n 26) s. 361.

Şikâyete bağlı suçların uzlaşmaya tabi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, şikâyete bağlı suçlardan açılmış olan soruşturma ve kovuşturmalarda önödeme yoluna gidilemeyecektir[56]. Uzlaşma girişimi sonuçsuz kalsa dahi önödeme hükümlerinin uygulanması mümkün değildir[57].

07.11.2024 tarihli ve 7531 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle beraber genel hakaret suçuna dahil olan bazı hükümler, uzlaşma kapsamından çıkarılmış ve önödeme kapsamına alınmıştır. Bu değişiklik kanunun yürürlüğe girmesinden önce meydana gelen olaylara da etki edecektir. Zira uzlaşma hükümleri mağdurun kabulüne bağlı olduğundan önödeme, uzlaşma kurumuna göre sanık ya da şüphelinin daha lehine bir kurumdur[58].

Bazı kanunlarda, belli suçlar yönünden önödeme yoluna gidilmesi istisnai bir düzenleme ile engellenmiş olabilir. Örneğin 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun 49. maddesinin C bendinde sırf askeri suçlarda önödemeye ilişkin kanun maddesinin uygulanamayacağı açıkça hüküm altına alınmıştır. Yine 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun 16. maddesinde; ilgili bölümde yazılı olan cezalar yönünden, 10'uncu maddenin birinci fıkrası hariç olmak üzere önödeme hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilmiştir. Her iki kanun, 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girdiği tarihinden önce çıkarılmıştır; 5237 sayılı TCK'nın 5. maddesindeki hüküm[59] karşısında, eski tarihli bu hükümlerin uygulanıp uygulanmayacağı ayrı bir tartışma konusudur. 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesinden sonra çıkarılan 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 10. fıkrasında, 5. maddenin 1. fıkrasında tanımlanan suç nedeniyle önödeme hükümlerinin uygulanamayacağı açıkça hüküm altına alınmıştır.

5271 sayılı CMK'nın 2. maddesinin 1. fıkrasının l bendinde disiplin hapsi yönünden önödeme uygulanamayacağı açıkça belirtilmiştir. Bu durumda 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 331 vd. maddelerinde yer alan disiplin ya da tazyik hapsi öngören suçlar yönünden önödeme hükmü uygulanamaz.

Aynı zamanda hapis cezasına alternatif bir kurum niteliği taşıyan önödemede; kural olarak failin daha önceden bir suç işleyip işlememesi, ileride suç işleyip işlememesi yönünde kanaatin oluşup oluşması ve işlemiş olduğu fiil yönünden pişmanlık duyup duymaması önem taşımaz[60]. Bununla birlikte yukarıda belirttiğimiz 75. maddenin 6. fıkrasında yer alan katalog suçlardan birinin beş yıl içerisinde tekrar işlenmesi hâlinde fail hakkında aynı suçtan dolayı önödeme hükümleri uygulanamayacaktır (Bkz. TCK madde 75/son cümle). Hakaret suçunu işleyen ve önödeme ile davası düşürülen kişi, aynı suçu yani hakaret suçunu beş yıl içinde yeniden işlerse hakkında önödeme hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.

56 Hakan Hakeri, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (19. Baskı, Adalet Yayınevi 2016) 740. Aynı suçlardan şikâyete tabi olanlar bakımından önödeme hükümlerinin uygulanmamasının Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı olduğu ifade edilmektedir. Kaymaz ve Gökcan (n 26) 362.

57 Özen ve Köksal (n 29) 599; Öztürk ve Erdem (n 25) 192.

58 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 375.

59 5237 sayılı TCK'nın 5. maddesine göre, *bu kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır.*

60 Erdin (n 12) 81.

D. ÖNÖDEMEDE İZLENECEK USUL

1. Önödeme Teklifinde Bulunma Zorunluluğu

Önödemenin şartları mevcut ise savcılığın ya da mahkemenin şüpheli veya sanığa önödeme teklifinde bulunması zorunludur[61]. Nitekim CMK'nın 174/1-c maddesinde önödeme teklifi yapılmadan düzenlenen iddianamenin iade edileceği hüküm altına alınmış; CMK'nın 280/f maddesinde, mahkemece önödemenin uygulanmaması bozma sebebi olarak gösterilmiştir. Oysa İtalyan ceza hukukunda, ilgili suç tipinin sadece adli para cezasını öngördüğü durumlarda önödeme teklifinde bulunulması zorunludur; diğer hâllerde fiilin tehlikeli ve zararlı sonuçları devam ediyorsa ya da fail mükerrir veya suçu meslek hâline getirmiş ise önödeme uygulanması mahkemenin takdirindedir[62].

Soruşturma evresinde önödeme teklifini yerine getirmeyip kamu davasının açılmasını sağlayan fail hakkında kovuşturma aşamasında yeniden önödeme yoluna gidilemeyecektir[63]. Bununla birlikte aşağıda değinileceği üzere, Cumhuriyet savcılığınca önödeme kapsamına giren bir suç kapsamında sehven önödeme teklifi yapılmamışsa ya da usulsüz biçimde önödeme teklifi yapılmışsa kovuşturma aşamasında hâkim tarafından önödeme teklifinde bulunulabilir.

2. Önödeme Olarak Teklif Edilecek Parasal Miktarın Belirlenmesi

Önödeme teklifinde bulunulmasının zorunlu olduğunun anlaşılması durumunda öncelikle şüpheli veya sanığa teklif edilecek önödeme tutarının belirlenmesi gerekmektedir. TCK'nın 75. maddesinin 1. fıkrasına göre önödeme tutarı belirlenirken; adli para cezası maktu ise bu miktar, değilse aşağı sınırı (Bkz. TCK madde 75/1-a); hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için yüz Türk Lirası üzerinden bulunacak miktar (Bkz. TCK madde 75/1-b); hapis cezası ile birlikte adli para cezası öngörülmüş ise, hapis cezası için b bendine göre belirlenecek miktar ile adli para cezasının aşağı sınırı (Bkz. TCK madde 75/1-c) dikkate alınıp hesaplama yapılacaktır. Önödeme tutarının belirlenmesinde ilgili suç tipindeki soyut ceza esas alınacaktır[64].

Suçu düzenleyen maddede, hapis cezasının alt sınırı gösterilmemişse, TCK'nın 49/1. maddesi uyarınca alt sınır 1 ay olarak kabul edilecektir. Adli para cezasının alt sınırı gösterilmemişse TCK 52/1. madde uyarınca önödeme miktarı belirlenirken alt sınır beş gün olarak kabul edilecektir[65].

İlgili suç maddesinde adli para cezası ile hapis cezası seçimlik olarak öngörülmüş ise, önödeme miktarı belirlenirken adli para cezası dikkate alınır (Bkz. TCK madde 75/4). Bununla birlikte adli para cezasının gün biriminin aşağı sınırının, aynı maddede seçimlik olarak öngörülen hapis cezasının aşağı sınırından az olmaması gerekir (Bkz. TCK madde 61/9).

61 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 352; Toroslu, *Genel* (n 25) 473; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Genel* (n 24) 749; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Genel* (n 18) 804; farklı görüş için bkz. Karagülmez (n 14) 230.

62 Francesco Palazzo, *Corso Di Diritto Penale Parte Generale* (Ottava Edizione, G. Giappichelli Editore 2021) 603-604.

63 Karagülmez (n 14) 215; Özen ve Köksal (n 29) 610; Öztürk ve Erdem (n 25) 193.

64 Erdin (n 12) 151.

65 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Genel* (n 18) 807; Erdin (n 12) 145.

Uygulanması takdire bağlı olmayan objektif nitelikteki unsurların; önödeme olarak teklif edilecek para cezasının hesaplanmasında dikkate alınması gerektiği savunulmaktadır[66]. Bu bağlamda öğretide yaş küçüklüğü gibi ispatı bilimsel yöntemlerle yapılan objektif nitelikteki unsurların, önödeme olarak teklif edilecek para cezasının hesaplanmasında dikkate alınması ve önödeme miktarı belirlenirken yaş küçüklüğüne bağlı indirim yapılması gerektiği ifade edilmektedir[67]. Hatta bir görüşe göre önödeme miktarı belirlenirken teşebbüs ve takdiri indirim nedenlerinin de dikkate alınması gerekir[68]. Ancak uygulamada önödeme miktarı belirlenirken yaş küçüklüğü nedeniyle indirim yapılmamaktadır ve öğretideki çoğunluk ile kanunu uygulayan makamlar, teşebbüs ve takdiri indirim nedenleri uyarınca önödeme tutarından indirim yapılması gerektiği görüşünü benimsememektedirler[69].

Kanunda belirtilen usule göre tespit edilen önödeme miktarının yanı sıra, önödeme teklifi yapılana kadar gerçekleşen yargılama giderlerinin de şüpheli veya sanık tarafından ödenmesi gerekmektedir (Bkz. TCK madde 75/1). Bununla birlikte şüphelinin ya da sanığın kusuru bulunmadan meydana gelen yargılama giderleri bu kişilere yükletilmemelidir[70]. Örneğin önödeme kapsamında olan bir suç yönünden önödeme teklifi yapılmadan hatalı bir şekilde dava açılmış ve kovuşturma aşamasında önödeme usulünün uygulanmasına karar verilmiş olabilir. Bu durumda kovuşturma aşamasındaki giderler önödeme miktarı belirlenirken hesaba katılmamalıdır[71].

Önödeme kapsamına giren birden fazla suç işlenmişse; her bir suç için ayrı ayrı önödeme teklifinde bulunulmalı; her suç için ayrı parasal miktar ve yargılama gideri belirlenmelidir[72]. Zincirleme suç olarak işlenen ve önödeme kapsamında suçlar yönünden; tek bir ceza verilip arttırılması şeklinde değil, zincirleme suçu oluşturan her bir suç için ayrı ayrı önödeme tutarı tespit edilmelidir[73]. Bununla birlikte bileşik suçu oluşturan suçlar yönünden ya da fikri içtima uyarınca ağır suçun yanında yer alıp cezalandırılmayan diğer hafif suç yönünden önödeme teklifinde bulunulmamalıdır.

3. Önödeme Teklifinde Bulunması Zorunlu Unsurlar

Şüpheli veya sanığa yapılacak önödeme bildiriminde; yer ve zaman belirtilmesi suretiyle isnat edilen fiil, fiile karşılık gelen suç ve bu suçun karşılığı olarak belirlenen cezanın alt ve üst sınırı; soyut cezaya göre belirlenen önödeme tutarı, önödeme tutarından ayrı bir şekilde belirtilmek suretiyle sebebiyet verilen yargılama giderleri, ödeme için verilen süre ve ödemenin gerçeklemesi ya da gerçekleşmemesi durumunda ortaya çıkacak hukuki sonuçlara ilişkin bilgilendirme bulunmalıdır[74].

66 Centel, Zafer ve Çakmut, *Giriş* (n 13) 768.

67 Centel ve Zafer (n 13) 578.

68 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 416.

69 Aslan (n 12) 77; Erdin (n 12) 152; Yargıtay CGK, E 1998/7 K 1998/372-90, 17.03.1998; karar için bkz. Kaban, Aşaner, Güven ve Yalvaç (n 26) 222-223.

70 Karagülmez (n 14) 217; Kaymaz ve Gökcan (n 26) 359.

71 Avukatlık ücretlerinin kanunda muhakeme gideri sayılması nedeniyle önödeme tutarına dahil edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bkz. Erdin (n 12) 162.

72 Karagülmez (n 14) 276; Kaymaz ve Gökcan (n 26) 404.

73 Erdin (n 12) 155; Aslan (n 12) 114-115.

74 Karagülmez (n 14) 214.

Bulunması zorunlu unsurları içermeyen bir önödeme teklifi hiç yapılmamış gibi kabul edilecek ve herhangi bir sonuç doğurmayacaktır[75]. Nitekim bir Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararı'nda şüpheli ve sanığa yapılacak bildirimde ödeyeceği ceza miktarı, yargılama giderlerinin tutarları, ödeme süresi, ödeme ve ödememe hâllerinin sonuçlarının açıkça bildirilmesi gerektiği belirtilmiş; bu unsurlardan birinin eksikliği hâlinde yapılacak bildirimin geçersiz olduğu ifade edilmiştir[76].

Eksik ya da fazla miktardaki önödeme teklifinin usulüne uygun bir önödeme teklifi olmadığı savunulsa da[77], önödeme miktarı kasıtlı olmayacak biçimde eksik hesaplanmış ve eksik hesaplanan miktarın ödenmesinden sonra bu yanlışlığın farkına varılmış ise eksik kalan miktar yönünden yeniden önödeme teklifinde bulunulmamalı[78]; fazla yatan miktar var ise bu miktar kişiye iade edilmeli ve her iki durumda önödemenin gerçekleştiği kabul edilmelidir.

Önödeme olarak belirlenen miktar 5237 sayılı TCK'nın 52. maddesi uyarınca Devlet Hazinesine ödenecektir[79]. Önödeme teklifinde, önödeme tutarının nereye yatırılması gerektiği hususu bulunması zorunlu unsurlardan değildir; ancak ihtarat yapılırken bu bilgiye yer verilmesi kişiler açısından kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca önödeme teklif edilirken şüpheliye veya sanığa CMK'nın 147. maddesindeki haklarının bildirilmesine gerek yoktur[80].

4. Önödeme Teklifinin Şüpheli veya Sanığa Bildirilmesi Usulü ve Ödeme Süresi ile Şekli

Önödemenin mahkeme tarafından uygulandığı durumlarda önödeme bildirimi, sanığın yüzüne karşı tefhim edilebileceği gibi, 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre de tebliğ edilebilir[81]. Bir görüşe göre, duruşma açılmadan ve sanık duruşmaya çağrılmadan tebligat çıkarmak suretiyle önödeme yoluna gidilebilmelidir[82].

Önödeme teklifinin şüpheli ya da sanık yerine müdafisine yapılmasının doğru olmadığı savunulmaktadır[83]. Bununla birlikte önödeme tebliği, 7201 sayılı Tebligat Kanunu uyarınca aynı konutta bulunan yetkili kişiye tebliğ edilebilir. Ancak tebliğ alan kişinin, tebliğ evrakını muhataba vermediğinin anlaşılması durumunda yeniden tebligat çıkarılmalıdır[84]. Ayrıca yasal temsilciye; diğer bir ifade ile vasi ya da veliye yapılan önödeme tebliğinin usulüne uygun olduğunun kabulü gerekir[85].

75 ibid 235.

76 Bkz. Yargıtay CGK, E 1999/2 K 1999/210-261, 09.11.1999; karar için bkz. Kaban, Aşaner, Güven ve Yalvaç (n 26) 220.

77 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 404; Erdin (n 12) 173.

78 Centel ve Zafer (n 13) 576.

79 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 409.

80 Kunter, Yenisey ve Nuhoğlu (n 16) 1225.

81 Gökcen, Balcı, Alşahin ve Çakır (n 27) 85.

82 Karagülmez (n 14) 216, 231; Kunter, Yenisey ve Nuhoğlu (n 16) 1228.

83 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 408; Erdin (n 12) 185. Bununla birlikte vekaletnamede özel yetki bulunduğu durumlarda, önödeme yükümlülüğünün avukatlar aracılığı ile yerine getirilmesinin mümkün olması gerektiği savunulmaktadır. Bkz. Aslan (n 12) 131-132.

84 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 408.

85 ibid 408.

Soruşturma aşamasında önödeme teklif edilmesi hâlinde failin belirtilen tutarı on gün içinde ödemesi gereklidir (Bkz. TCK 75/1) ve kanunda öngörülen bu süre uzatılıp kısaltılamaz. Şüpheli ya da sanık önödeme teklifini kabul edip etmemekte serbesttir. On gün içinde tebligatın gereğini yerine getirmeyebilir ya da önödeme teklifini yerine getirmeyeceğini açıkça bildirebilir. Şüpheli ya da sanığın önödeme teklifini kabul etmediğini belirtmesinin on günlük sürenin beklenmesi zorunluluğunu ortadan kaldırmayacağı ifade edilmektedir[86]. Önceden önödeme teklifine uymayacağını ifade eden fail, on gün dolmadan, bildirilen miktarı ödeyerek önödeme hükümlerinden faydalanabilmelidir[87]. Kovuşturma aşamasında ise önödeme teklifinin hangi süre içerisinde yerine getirilmesi konusunda kanunda bir açıklık bulunmamaktadır. Kovuşturma sürecinde önödeme süresinin hakim veya mahkeme tarafından serbestçe takdir edilebileceği; ancak bu sürenin on günden aşağı olamayacağı savunulmaktadır[88].

TCK'nın 75. maddesinin 1. fıkrasında yer alan hüküm uyarınca soruşturma aşamasında talep olması hâlinde önödeme kapsamında belirlenen miktarın taksitle ödenmesine Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilecektir ve böyle durumlarda Cumhuriyet savcısının takdir hakkı bulunmamaktadır. Bununla birlikte failin bu yönde talebi yoksa Cumhuriyet savcısının resen taksitle önödeme kararı veremeyeceği ifade edilmektedir[89]. Kovuşturma aşamasında mahkemece önödeme tutarının taksitle ödenmesine karar verilip verilemeyeceği ilişkin kanunda bir açıklık bulunmamaktadır.

E. ÖNÖDEMEYE UYULMASININ YA DA UYULMAMASININ SONUÇLARI

Önödeme teklifine uyulması hâlinde savcılıkça kovuşturmaya yer olmadığına ya da mahkemece davanın düşmesine karar verilecektir. Önödemeye uyulmaması hâlinde iddianame düzenlenip kamu davası açılabilecek ya da mahkemece kovuşturmaya devam edilip mahkûmiyet kararı verilebilecektir. Bir görüşe göre, usulüne uygun olarak yapılan önödeme bildirimine sanık on günlük süre zarfında uymazsa, savcı kamu davası açma mecburiyetindedir[90]. Ancak bu görüş kabul edilemez; çünkü sonradan ortaya çıkan bir delille birlikte fail hakkında KYOK verilmesini gerektiren bir durum ortaya çıkabilir. Aynı durum kovuşturma evresi için de geçerlidir; önödeme başarısız olsa bile sonradan şikâyetten vazgeçme olabileceğinden ya da yeni bir delil çıkabileceğinden mutlak surette mahkûmiyet kararı verileceği şeklinde bir önerme kabul edilemez.

Önödeme sonucu verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararının ya da kovuşturma aşamasında verilen düşme kararının *ne bis in idem* etkisi vardır. Başka bir ifade ile önödeme nedeniyle verilen KYOK ya da mahkemece verilen düşme kararının kesinleşmesinden sonra aynı fiil nedeniyle fail yeniden yargılanamaz ve cezalandırılamaz[91]. Bununla birlikte önödeme kapsamında olmayan bir

86 Karagülmez (n 14) 270; Zafer (n 23) 557; İçel (n 22) 782.

87 Faruk Erem, Ahmet Danışman ve Mehmet Emin Artuk, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (14. Baskı, Seçkin Yayınevi 1997) 1026.

88 Erdin (n 12) 178.

89 Öztürk ve Erdem (n 25) 193.

90 Karagülmez (n 14) 270.

91 Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (19. Baskı, Adalet Yayınevi 2022) 137, 534-535; Centel ve Zafer (n 13) 696.

suç yönünden önödeme usulü uygulanarak takipsizlik kararı verildiği durumlarda *ne bis in idem* etkisinin olmayacağı savunulmaktadır[92].

Önödeme yolu uygulandığında ortada bir mahkûmiyet hükmü bulunmaz ve bu nedenle önödemeye tabi olan fiil ertelemeye engel değildir ve tekerrüre esas alınmaz[93]. İştirak hâlinde işlenen bir suç var ise; önödeme sadece ödemeyi yerine getiren hakkında etki doğurur[94]. Sanık ya da şüphelinin önödeme teklifini yerine getirmesi suçu işlediğini kabul ettiği anlamına gelmez ve önödemenin yerine getirilmesi hukuk davasında sanık ya da şüpheli aleyhine yorumlanamaz[95].

5237 sayılı TCK'da meslek ve sanatın icrasının yasaklanması TCK'nın 53/6. maddesinde ve sadece taksirli suçtan mahkûmiyet hâli için öngörülmüştür; önödeme söz konusu olduğunda ortada bir mahkûmiyet hükmü bulunmadığından meslek ve sanatın icrasının yasaklanması söz konusu olmayacaktır[96]. Bununla birlikte önödemenin uygulanması güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına engel değildir. Nitekim 6222 sayılı Kanun'un 18/6 maddesinde, "*önödemede bulunulduğu tarihten itibaren, bir yıl süreyle spor müsabakalarını seyirden yasaklanması tedbirinin uygulanmasına devam edileceği*" hükmüne yer verilmiştir.

TCK'nın 75. maddesinin 5. fıkrasına göre; önödeme hükümleri uygulanarak kamu davasının açılmaması veya ortadan kaldırılması, kişisel hakkın istenmesine, malın geri alınmasına ve müsadereye ilişkin hükümleri etkilemez. 765 sayılı TCK'nın 487/1. maddesinde, hakaret suçunun gerçekleştirilmesinde araç olarak kullanılan yazı, resim ve sairenin müsaderesinin ve ortadan kaldırılmasının emredilebileceğine ilişkin hüküm yer almaktaydı. 5237 sayılı TCK'da böyle bir hükme yer verilmemiştir. Önödeme uyarınca kovuşturmaya yer olmadığı ya da düşme kararı verilse bile hakaret suçunun gerçekleştirilmesinde vasıta olarak kullanılan eşya TCK'nın 54/1. maddesi uyarınca müsadere edilebilir. Aynı şekilde önödemenin uygulanması 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 14. maddesinde yer alan düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasına engel teşkil etmez. İleti yoluyla hakaretin internet üzerinden gerçekleştirildiği ve bu suç yönünden önödemenin uygulandığı bir durumda, söz konusu hakaret fiili aynı zamanda özel hayatın gizliliğini ihlal edici nitelikte ise, 5651 sayılı "*İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un*" 9/A. maddesi uyarınca erişimin engellenmesi kararı verilmesi talep edilebilir. Aynı kanunun 9. maddesi uyarınca, kişilik haklarının ihlal edildiği durumlarda, erişimin engellenmesini ya da içeriğin çıkarılmasını talep etmek mümkündü. İlgili madde Anayasa Mahkemesi'nin 11.10.2023 tarih ve 2023/172 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

Önödemede bulunulması üzerine verilen kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin kararlar ile mahkemece verilen düşme kararları, önödeme kurumuna mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar,

92 Aslan (n 12) 141.

93 Erem, Danışman ve Artuk (n 87) 1024.

94 Gian Domenico Pisapia, *İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım*, Atıf Akgüç (çev) (Adalet Bakanlığı Yayınları 1971) 188.

95 Aslan (n 12) 143.

96 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 434.

ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hakim veya mahkeme tarafından istenmesi hâlinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir (Bkz. TCK madde 75/7).

Önödemeye özgü getirilen bir tekerrür sistemi bulunmaktadır. Cezanın miktarı ve türü bakımından önödemeye tabi suçlara özgü tekerrür; önödemeye tabi katalog suçlara özgü tekerrür biçimde bir ayrım yapılabilir[97]. Taksirli suçlar hariç olmak üzere, TCK'nın 75/1 maddesinde yer verilen ve cezanın miktarı ve türü bakımından önödemeye tabi suçların, karar verildiği tarihten itibaren beş yıl içinde yeniden işlenmesi hâlinde tekerrür eden suç yönünden faile teklif edilecek önödeme miktarı yarı oranında artırılacaktır (Bkz. TCK 75/son cümle). TCK'nın 75/6. maddesinde yer verilen önödemeye tabi katalog suçlarda ise, ilgili fıkra kapsamındaki suçların beş yıl içinde tekrar işlenmesi hâlinde fail hakkında aynı suçtan dolayı önödeme hükümleri uygulanmayacaktır. Bu hüküm uygulanması için önceki suç ile tekerrür eden suçun aynı olması gerekir.

II. HAKARET SUÇU YÖNÜNDEN ÖNÖDEME

A. GENEL OLARAK HAKARET SUÇU VE UNSURLARI

İnsana özgü bir değer olduğu ifade edilen[98] şeref, hem ulusal kanunlarla hem de uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınmıştır. Nitekim 5237 sayılı TCK'nın *Şerefe Karşı Suçlar* bölümünde düzenlenen hakaret suçunun koruduğu hukuki değer kişi ya da kişilerin şerefidir[99]. Şeref kavramı iç şeref ve dış şeref biçiminde ayrıma tabi tutulmaktadır. İç şeref bir insanın kendisinin onuruna ve şerefli olduğu olgusunun gerçekliğine yönelik beslediği fikir ve düşüncedir; dış şeref ise, diğer kişilerin o insana verdiği değer ve saygıyla ilgilidir ve kişinin bu yöndeki kanaatidir[100]. Bu yönüyle şeref karma bir özellik göstermektedir[101]. Hakaret suçunda kişinin hem iç değerleri hem de sosyal itibarı korunmaktadır[102]. Hakaret suçunun kişinin hem iç şerefini hem de dış şerefini koruma altına alması, özellikle suçun unsurlarının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulmalıdır[103].

765 sayılı TCK'da, arz ettikleri ağırlık derecesi ve mağdurun şerefini daha esaslı şekilde sarsabilme imkânına göre, hakaret ve sövme şeklinde ikili bir ayrım yapılmaktaydı. Bu ayrım faile şahsi cezasızlık sağlayan isnadın ispatı bakımından da önem taşımaktaydı[104]. Ayrıca yarattığı tehlike daha fazla olduğundan somut bir fiil veya olgu isnadı şeklinde gerçekleştirilen hakaret suçunun cezası sövme suçunun cezasına göre daha fazlaydı. 5237 sayılı TCK'da bu ayrım kaldırılmış; hakaret ve

97 Erdin (n 12) 244.

98 Murat Kayançiçek, *Şerefe Karşı Suçlar* (Adalet Yayınevi 2008) 7.

99 Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (17. Baskı, Seçkin Yayınevi 2022) 515.

100 Erman (n 4) 1.

101 M. Emin Artuk, Ahmet Gökcen, M. Emin Alşahin ve Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (18. Baskı, Adalet Yayınevi 2019) 486; Nur Centel, Hamide Zafer ve Özlem Çakmut, *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt I* (4. Baskı, Beta Yayınevi 2017) 235-236.

102 Sulhi Dönmezer, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler* (15. Baskı, Beta Yayınevi 1998) 229; Önder, *Şahıslara* (n 7) 222.

103 Mine Arısoy, 'Hakaret' (2007) 20(72) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 152, 155.

104 Erman (n 4) 68.

sövme suçları aynı maddede ve hakaret başlığı altında TCK'nın 125/1. maddesinde düzenlenmiştir. TCK'nın 125/1. maddesine göre hakaret suçu; bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnadı şeklinde işlenebileceği gibi sövme şeklinde de işlenebilmektedir ve her ikisinin cezası aynıdır[105].

Hakaret suçunun faili ancak gerçek kişi olabilir; tüzel kişiler bu suçun faili olamazlar[106]. Doğal olarak ölen bir kişi bu suçun faili olamaz; ancak ölen bir kişiye ait hakaret içerikli bir yazı paylaşıldığında, yazıyı paylaşan kişi hakaret suçunun faili olabilecektir[107]. Ayrıca hakaret suçunda dolayısıyla faillik söz konusu olabilir[108]. Örneğin isnat yeteneği ya da kusuru bulunmayan bir kişiye hakaret suçu işlettirildiğinde araç olarak kullanan kişi cezalandırılmaz; suçu işleten dolayısıyla fail olarak cezalandırılır. Ayrıca 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 11. maddesindeki düzenlemeye göre; belli koşullarda, hakaret içerikli bir yayından dolayı genel yayın yönetmeni ya da editör, herhangi bir kusuru bulunmasa dahi suçu kasten işlemiş gibi sorumlu tutulabilmektedir[109]. Günümüzde yapay zeka destekli olan ve *deepfake* olarak adlandırılan teknolojiyi kullanılarak bir kimsenin söylemediği sözleri söyletmek, bunu ses veya görüntü hâline getirmek mümkündür. Bu yolla hakaret suçu işlendiğinde bu türden programları kullanıp içerik yaratan ve yayan kişi sorumlu olacaktır. Doğrudan yapay zeka programından kaynaklanan bir hakaret söz konusu olduğunda sorumlu yapay zekayı programlayan ve kullanıma sunandır.

Hakaret suçunda mağdur gerçek bir kimse olabilir; ölüye hakaret TCK'nın 130. maddesinde düzenlenen kişinin hatırasına hakaret suçunu oluşturacaktır[110]. Hakaret suçu belirli bir kimseye yönelik değilse, kimsenin şeref ve haysiyeti tecavüze uğramamış olacağından hakaret suçu oluşmayacaktır[111]. Bu yönüyle hakaret suçunun mağdurunun belli en azından belirlenebilir olması gerekir[112]. Bununla birlikte hakaret suçunun işlenmesinde mağdurun ismi açıkça belirtilmemiş veya isnat üstü kapalı geçiştirilmiş olsa bile, eğer niteliğinde ve mağdurun şahsına yönelik bulunduğunda

105 Hakaretin her iki işleniş şeklinin cezasının aynı olmasına ilişkin eleştiri için bkz. Ali Osman Onar, *Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçu* (Adalet Yayınevi 2016) 28.

106 Erman (n 4) 28.

107 Arısoy (n 103) 155.

108 Kayançiçek (n 98) 22. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun 28. maddesinin 2. fıkrasında; *Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun, kendilerine tevdi edilen metni aynen okumakla görevli personeli o yayının yönetim ve kontrolünde özel olarak görevlendirilmiş olmamak şartıyla, o yayın yoluyla işlenen suçtan veya haksız fiilden sorumlu tutulamazlar* hükmüne yer verilmiştir. Bu hükmün, radyo ve televizyon yayını yapan özel teşebbüslere uygulanmasının mümkün olmadığı kabul edilse dahi, aynı durumda olan ve özel bir yayın kuruluşunda görev yapan bir kişi kusurunun bulunmaması ve dolayısıyla faillik nedeniyle okuduğu metinden sorumlu tutulmayabilir.

109 Bu düzenleme, başkasının fiilinden sorumlu olma şeklinde anlaşılan objektif sorumluluğu çağrıştırmakta ve bu hâliyle Anayasa'nın 38/7. maddesinde yer verilen *ceza sorumluluğunun şahsiliği* ilkesine açıkça aykırılık teşkil etmektedir ve bu düzenlemenin kaldırılması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. Veysel Candan Canoğlu, 'Ceza Sorumluluğunun Şahsiliği İlkesi' (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi 2021) 288.

110 TCK'nın 130. maddesinin 1. fıkrasına göre, *bir kimsenin öldükten sonra hatırasına en az üç kişiyle ihtilat ederek hakaret eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Ceza hakaretin alenen işlenmesi hâlinde, altıda biri oranında attırılır.*

111 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Özel* (n 101) 491; Kayançiçek (n 98) 35.

112 Dönmezer (n 102) 238; Centel, Zafer ve Çakmut, *Kişilere* (n 101) 237.

duraksanmayacak bir durum varsa, hem isim belirtilmiş ve hem de hakaret açıklanmış sayılmaktadır (Bkz. TCK madde 126).

Belli bir kişiye yönelik olan bir hakaret başka bir kişiye de hakaret etme anlamı taşıyabilir ve buna *dolayısıyla hakaret* adı verilmektedir[113]. Örneğin bir kimsenin annesinin ya da eşinin fahişe olduğunun söylenmesi hem anne hem de eşin şeref ve haysiyetini ihlal edici niteliktedir[114]. Böyle bir durumda tek bir fiille birden fazla kişiye hakaret edilmiş olunduğundan TCK'nın 43/2 maddesinde düzenlenen zincirleme suç hükmü uyarınca cezadan artırım yapılacaktır[115].

Bir görüşe göre tüzel kişiler hakaret suçunun mağduru olamazlar[116]. Başka bir görüşe göre ise tüzel kişiler ya da tüzel kişiliği bulunmayan topluluklar da bu suçun mağduru olabilirler[117]. Bize göre son görüş daha isabetlidir. Bunun yanı sıra bir topluluğa yönelen hakaret fiilinde; suçun oluşabilmesi için topluluğun açıkça sınırlandırılması ve belirlenmesi gerekmekte ve isnat edilen fiil, belirli ve teşhis edilebilir kişilerle ilişkilendirilebilmelidir. Örneğin "*avukatlar yalan dolan işlere karışırlar*" gibi bir ifade suç oluşturmaz[118]. Bununla birlikte bir hukuk bürosunda çalışan belli sayıdaki avukat için aynı ifadenin kullanılması suç teşkil edebilir. Son olarak kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine karşı gerçekleştirilen hakaret suçu için TCK'nın 125/5. maddesinde özel bir düzenlemeye yer verilmiştir[119].

Bir olgu ya da fiilin isnat edilmesi şeklinde işlenen hakaret suçunda, suçun oluşumu için; şahsa, konuya, yere, zamana ve şekle ait birtakım tamamlayıcı unsurlar bulunmalıdır ve bunun yanı sıra isnadın mümkün ve inandırıcı olması gerekmektedir[120]. "*Okulda geçen yıl çantamdan parayı çalan sensin*" veya "*erkeklerle park ve bahçelerde geziyorsun ve fahişelik yapıyorsun*" şeklindeki ifadeler yer, konu, zaman ve kişileri içeren somut fiil ve olgu isnat etmeye örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte "*sen hayvanlarla yatıp kalkıyorsun ve onlardan hamile kaldın, yakında doğurursun şeklindeki*" ifadede geçen hayvanlardan hamile kalmak hayatın olağan akışına aykırı bir fiil ve olgu olmasına karşın, bu sözlerin sövme şeklindeki hakaret suçunu teşkil edeceği ifade edilmektedir[121].

113 Erman (n 4) 85.

114 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Özel* (n 101) 495.

115 Centel, Zafer ve Çakmut, *Kişilere* (n 101) 239; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Özel* (n 99) 519.

116 Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (13. Baskı, Yetkin Yayınevi 2020) 309; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Özel* (n 101) 486.

117 Erman (n 4) 38; Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Özel Kısım* (9. Baskı, Savaş Yayınevi 2018) 112; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Özel* (n 99) 518.

118 Erman (n 4) 34; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Özel* (n 101) 495; ayrıca bkz. Sınar, 'Hakaret' (n 1) s. 430: "*Örneğin, 'kilisedeki ruhban hayatı sonucu rahipler arasında cinsel sapkınlık çok yaygındır' ifadesinin kullanılması, mağdurun tayininin ve teşhisinin imkânsız olması nedeniyle hakaret suçunu oluşturmaz.*"

119 TCK'nın 125. maddesinin 5. fıkrasına göre, *kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır. Ancak, bu durumda zincirleme suça ilişkin madde hükümleri uygulanır.*

120 Erman (n 4) 76, 78: "*Eskiden Fransa'da buna benzer bir olay vuku bulmuş; ancak bir kız arkadaşından hamile kaldığını sağa sola yayan bir genç kız mahkûm olmuştu. Mahkemenin gerekçesine göre ilgili olayda, isnat olunan fiil gayri mümkün olmakla beraber, mağdurenin çevresinde oturanlar arasında buna inananlar bulunduğu gibi, bazı kimseler de mağdurenin gerçek cinsiyeti hakkında şüpheye düşmüşlerdir.*"

121 Bkz. Hüsnü Aldemir, *Şerefe Karşı Suçların Soruşturulması ve Kovuşturulmasında Dikkat Edilecek Hususlar Eylemin Vasıflandırılması – Suçun Tespiti – 2. Kitap* (Adalet Yayınevi 2022) 31, 34.

Bir olgu ya da fiilin isnat edilmesi dışında kalan ve bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte olan her fiilin, hakaret suçunun diğer işleniş şekli olan sövmenin kapsamına girdiğini söylemek mümkündür[122]. Hem isnat edilen bir fiil ve olgunun hem de sövmenin hakaret olup olmadığının tespitinde; hareketin işleniş şeklinin, hareketin işlendiği zamanın, hareketin işlendiği yerin, harekete maruz kalan mağdurun yaşadığı çevrenin ve mensup olduğu sosyal sınıfın, mesleği ve siyasi kariyeri gibi mağdurda bulunan şahsi özelliklerin, hareketin işlendiği sırada geçerli olan toplumsal değer yargıları ile örf ve adetin dikkate alınması gerekmektedir[123]. Bu bağlamda hakaret teşkil eden söz, yazı ve işaretler bütün kişiler yönünden daima aynı değildir[124]; isnat edilen fiilin veya olgunun hakaret olup olmadığı mağdurun sıfatına göre değişkenlik gösterebilecektir[125]. Örneğin kamu görevlilerinin katlanması gereken eleştiri sınırı diğer insanlara göre daha genişken, siyasilere göre daha dardır[126]. Bu nedenle isnat edilen bir fiil sıradan bir vatandaş için hakaret olarak kabul edilebilecekken aynı fiil bir siyasi için hakaret olarak kabul edilmeyebilir. Nitekim siyasilerin kendilerini genel hayata sunmuş bulunduklarından bir ölçüde şiddetli eleştirilere önceden razı olmuş kişiler olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir[127].

Hakaret suçunun oluşumunda isnadın ya da sövmenin başkasının onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte olması yeterlidir; mağdurun ilgili isnat ya da sövme nedeniyle gerçekten rencide olup olmadığı ya da toplum nezdindeki itibarını kaybedip kaybetmediği önem taşımaz[128]. Akıl hastaları, çocuklar ve hatta toplumda şeref yoksunu olduğu düşünülen kişiler de bu suçun mağduru olabilir[129]. Hatta hakaret teşkil eden fiil çevre tarafından inandırıcı bulunmamış olsa bile hakaret suçu oluşur[130]. Bu yönüyle hakaret suçu soyut tehlike suçu niteliğindedir[131]. Bununla birlikte kişinin aşırı duyarlı ve alıngan oluşu tek başına fiile hakaret niteliği kazandırmaz[132]. Hakaret niteliği belirlenirken, fiilin objektif olarak sıradan bir kişi üzerindeki etkisi esas alınmalıdır[133].

Hakaret fiilinin salt icrai bir fiille işlenmesinin zorunlu olmadığı ve ihmali bir fiille işlenebileceği belirtilmektedir: Elini uzatan mağdurun elini sıkmamakta ya da bir soru sorulduğunda, küçük düşürücü tavırla, sırtını dönmekte olduğu gibi[134]. Bir görüşe göre sırf hareket suçu olan hakaretin ihmali davranışla işlenmesi mümkün değildir[135]. Esasen bir kişinin elini sıkmama şeklindeki

122 Kayançiçek (n 98) 63; ibid 34. Somut fiil ve olgu içermeyen "*sürtük gibi geziyor*" veya "*o kadar şerefsiz bir kişi ki yüzü hiç kızarmaz*" gibi ifadelerin sövmeye örnek teşkil ettiği belirtilmektedir. Bkz. ibid 32.

123 Erman (n 4) 84; Centel, Zafer ve Çakmut, *Kişilere* (n 101) 241.

124 Toroslu, *Özel* (n 117) 108.

125 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Özel* (n 101) 490.

126 Tezcan, Erdem ve Önok (n 2) 623.

127 Önder, *Şahıslara* (n 7) 266.

128 Soyaslan, *Özel* (n 116) 307.

129 Erman (n 4) 52-54; Centel, Zafer ve Çakmut, *Kişilere* (n 101) 237.

130 Onar (n 105) 23.

131 Erman (n 4) 124; Tezcan, Erdem ve Önok (n 2) 598.

132 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Özel* (n 101) 490.

133 Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Özel* (n 99) 524.

134 Erman (n 4) 119; Önder, *Şahıslara* (n 7) 223.

135 Onar (n 105) 25.

ihmali davranış kabalık ve nezaketsizlik teşkil etmektedir ve bize göre de hakaret olarak nitelendirilmemelidir[136].

Hakaret içeren sözlerin geri alınması, özür dilenmesi ya da düzeltme yazısının yayınlanması suçun oluşumunu etkilemez. Ancak ceza takdir edilirken ya da takdiri indirim nedeni kapsamında indirim yapılıp yapılmayacağı değerlendirilirken bu hususlar göz önünde bulundurulur[137].

Hakaret suçu genel kast ile işlenen suçlar arasındadır; failin saiki kural olarak suçun oluşumunda önem taşımaz. Başka bir ifade ile edilen sözün ve yazılan ifadenin hakaret teşkil ettiğini bilmek ve bunları söylemeyi ya da yazmayı istemek suçun oluşumu için yeterlidir. Kişide bilgi verme, eleştirme ya da şaka yapma saiki bulunabilir. Bu saikler kişideki hakaret kastını ortadan kaldırmaz; ancak değişik hukuka uygunluk sebeplerinin sınırlarının sübjektif açıdan aşılıp aşılmadığını tespit etmede bu saikler önem taşımaktadır[138].

Gazetede yayımlanmış hakaretamiz bir yazıyı tekrar yayımlamak ya da sosyal medya üzerinden paylaşılan yazılı ya da görüntülü bir iletiyi yeniden paylaşmak da hakaret suçuna vücut verebilir[139]. Bununla birlikte yeniden paylaşım yapan kişilerin hakaret kastı ile hareket etmeme ihtimali de bulunmaktadır. Bu nedenle kişinin savunması ve diğer paylaşımlar birlikte değerlendirildiğinde hakarete yönelik bir kastının olmadığı tespiti yapılabilir[140]. Yine söylediği sözün anlamını bilmeyen ya da Türkçe'yi iyi bilmediğinden söylediği sözün manasına vakıf olmayan kişinin kasıtlı hareket etmediği kabul edilmelidir[141].

1. Önödeme Kapsamındaki TCK'nın 125 Maddesinin 2. Fıkrası

Önödeme kapsamına TCK'nın 125/1 maddesinde düzenlenen huzurda hakaret suç tipinin değil de; ileti yoluyla hakaretin düzenlendiği TCK'nın 125/2 maddesinin alınması, bu kanuni değişikliğin esasında dosya yükünü azaltmaya yönelik olarak yapıldığını göstermektedir. Gerçekten internet ve özellikle sosyal medya üzerinden hakaret suçunun sıklıkla işlenmesi ve bu hususta şikâyetlerin yoğunluğu altından kalkılması zor bir dosya yükü yaratmıştır.

TCK'nın 125. maddesinin 2. fıkrasına göre; fiilin, mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi hâlinde; 125. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen cezaya hükmolunur. Mağdura hitaben gönderilmiş olan mektup, telgraf, resim veya herhangi bir yazı veya mağdurla yapılan telefon konuşması yahut mağdura gönderilen görüntü ve ses kaseti veya ses bandı TCK'nın 125/2 maddesi kapsamındadır[142]. Kanun koyucu böyle bir hüküm getirerek suçun bazı araçlarla işlenmesini huzurda

136 Soyaslan, *Özel* (n 116) 318.
137 Önder, *Şahıslara* (n 7) 275; Kayançiçek (n 98) 336.
138 Erman (n 4) 197.
139 Bkz. ibid 77; Toroslu, *Özel* (n 117) 115.
140 Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Özel* (n 99) 515.
141 Erman (n 4) 179-180.
142 Toroslu, *Özel* (n 117) 122.

hakaret ile eşit saymıştır[143]. İnternet ya da cep telefonu yoluyla gönderilen hakaret içerikli iletiler de TCK 125/2 maddesi kapsamındadır[144].

Bu hüküm uyarınca cezalandırma yapılabilmesi için, söz konusu araçla yapılan hakaretin, mağduru muhatap alması; başka bir ifade ile hakaret teşkil eden yazı, mesaj ya da e-postanın doğrudan muhataba gönderilmiş olması gerektiği ifade edilmektedir[145]. Başka bir görüşe göre ise iletinin mağduru muhatap alması yeterlidir; iletinin doğrudan mağdura gönderilmiş olması aranmamalıdır[146]. Yargıtay doğrudan mağdura gönderilmeyen; ancak mağdura hitaben hakaret içeriği taşıyan sosyal medya paylaşımlarının, mağdurun ilgili hakareti öğrenmesi ve şikâyet etmesi üzerine, soruşturulması ve kovuşturulması gerektiği yönünde kararlar vermektedir[147].

İletişim aracı kapsamına girmeyen basının suçun huzurda işlenmiş sayılmasına ilişkin bir araç olarak nitelendirilemeyeceği ve bu nedenle basın yoluyla gerçekleşen hakaret suçunun, ihtilat unsurunun gerçekleşmesi şartıyla gıyapta alenen işlenen hakaret suçunu oluşturacağı ifade edilmektedir[148]. Aynı durumun radyo, televizyon ve internet yoluyla yapılan hakaretler için de geçerli olduğu belirtilmektedir[149].

TCK'nın 125. maddenin 1. fıkrasında gıyapta hakaret suçu ve şartları da düzenlenmiştir. TCK'nın 125/2. maddesinde 1. fıkraya atıf yapılmış ve böylece sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle gıyapta hakaretin işlenmesi mümkün kabul edilmiştir. İleti doğrudan mağdura gönderilmemiş; ancak üç kişi ile ihtilat şartı gerçekleşmek suretiyle mağdur tarafından öğrenilmiş ise gıyapta hakaret suçu oluşacaktır[150]. Ancak bu durumda da failin en az üç kişi ile ihtilat etmek istemesi; başka bir ifade ile hakaret teşkil eden ifadeleri bu üç kişinin bilmesini istemesi gerekmektedir[151]. Failin hakaret içeren iletiyi yalnızca bir kişiye göndermesi ve bu kişinin iletiyi diğerlerine yayması hâlinde ise, failin kastı ihtilatı kapsamadığı için, ihtilat unsuru gerçekleşmez ve fail cezalandırılmaz[152]. Ayrıca ihtilat edilenlerin hakareti öğrenme olanağına sahip olmaları yeterli olmayıp, bu kişilerin hakarete vakıf olmaları ve öğrendikleri hakareti mağdura iletmeleri gerekmektedir[153].

Hakaret niteliği taşıyan sosyal medya paylaşımları TCK'nın 125/2. madde kapsamında değerlendirilmektedir ve önödeme kapsamındadır. Çoğu sosyal medya platformunun kendi içerisinde bir filtre mekanizması bulunmaktadır; saldırgan ya da hakaret içerikli bir paylaşım yapıldığında filtreleme sistemi otomatik olarak paylaşımı kaldırmakta ya da başkasının bu paylaşıma

143 Tezcan, Erdem ve Önok (n 2) 610.

144 Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Özel* (n 99) 512.

145 Erman (n 4) 106; Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Özel* (n 101) 492; Centel, Zafer ve Çakmut, *Kişilere* (n 101) 243-244.

146 Onar (n 105) 37-38.

147 Yargıtay 4 CD, E 2022/7951 K 2022/12913, 24.05.2022; Yargıtay 4 CD, E 2020/19287 K 2021/303, 12.01.2021.

148 Kayançiçek (n 98) 82.

149 ibid 86.

150 Erman (n 4) 106; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Özel* (n 99) 512-513; Sınar, 'Hakaret' (n 1) 438.

151 Centel, Zafer ve Çakmut, *Kişilere* (n 101) 245.

152 Devrim Aydın, 'Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu' (2013) 19(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan) 879, 895; Sınar, 'Hakaret' (n 1) 439.

153 Aldemir (n 121) 61.

erişmesini engellemektedir. Ancak söz konusu hakaret içerikli paylaşımlar ister sistemin kendi tarafından kaldırılsın ister de paylaşan tarafından silinmiş olsun; bu paylaşım doğrudan mağdur tarafından öğrenilmiş ya da kanunun aradığı asgari sayı olan üç kişi tarafından ihtilat edilmiş ise, hakaret suçu oluşacaktır[154]. Suçun oluşumunda söz konusu sosyal medya platformuna üyelik şekli ve kullanım koşulları göz önünde bulundurulacaktır. Sanığın sosyal medya sitesinde açtığı canlı yayında hakaret suçunun işlendiği olayda Yargıtay; sanığın Facebook isimli kişisel medya hesabının herkese açık olup olmadığının, yapılan canlı yayının sadece arkadaş listesinde kayıtlı kullanıcılar ile sınırlı tutulup tutulmadığının ve gıyapta hakaret suçunun ihtilat öğesinin ne suretle oluştuğunun belirlenmesi ve sonrasında karar verilmesi gerektiğine hükmetmiştir[155].

Hakaret içerikli iletiyi sosyal medya üzerinden yeniden paylaşanlar hakaret suçunun faili olarak cezalandırılmaktadır. Bununla birlikte kendisine yapılan hakareti geri çeviren ya da iade eden nitelikteki yeniden yapılan paylaşımlar suç oluşturmaz[156]. Ayrıca mağdura hitap eden hakaret içerikli ileti henüz mağdur ya da başkaları tarafından öğrenilmeden geri alınmışsa TCK'nın 36. maddesinde yer alan gönüllü vazgeçme hükmü uyarınca kişi cezalandırılmaz[157].

İnternet ve özelinde sosyal medyada yapılan hakaret içerikli paylaşımları beğenenlerin sorumluluğu açısından belirsizlik bulunmaktadır. Bir görüşe göre hakaret suçu teşkil eden bir iletinin altında yer alan beğen butonuna basmak suça yardım etme şeklinde gerçekleşen iştirak hareketidir ve cezalandırılması gerekir[158]. Ancak Yargıtay'ın verdiği bir kararda farklı bir görüş benimsenmiştir; ilgili kararda hakaret içerikli mesajları beğenmekten ibaret eylemin hakaret suçunu oluşturmayacağı ve kişisel değerlendirme kapsamında kalacağı ifade edilmiştir[159]. Yargıtay'ın görüşü kişi özgürlüklerinin korunması bağlamında daha isabetlidir. Zira sosyal medya ortamında bazen istem dışı olarak parmağın dokunmasıyla ya da ani gelişen bir düşüncesizlik hâli ile beğen butonuna basmak mümkündür.

İleti yoluyla yapılan hakarette dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, yazının ve sözün bağlamından koparılmasının mümkün olmasıdır. Bir yazı ya da sözün hakaret olup olmadığının tespitinde mutlaka yazının ya da konuşmanın tümü dikkate alınmalıdır[160].

2. Önödeme Kapsamındaki TCK'nın 125/3-b, 125/3-c, 125/4 Maddeleri

TCK'nın 125. maddesinin 3 fıkrasının b bendine göre *hakaret suçunun; dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı işlenmesi hâlinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.* Bu suç tipinde kişinin şeref ve saygınlığının yanı sıra düşünce ve inanç özgürlüğü de

154 Erdem ve Şentürk (n 6) 2715.

155 Yargıtay 4 CD, E 2021/36694 K 2024/10856, 23.09.2024; karar için bkz. karararama.yargitay.gov.tr.

156 Aldemir (n 121) 50.

157 ibid 54.

158 Erdem ve Şentürk (n 6) 2723.

159 Yargıtay 4. CD, E 2013/5598 K 2014/33171, 17.11.2014; ; karar için bkz. karararama.yargitay.gov.tr.

160 Dönmezer (n 102) 233.

korunmuş olmaktadır[161]. Sadece semavi dinlerin mensuplarına değil, diğer dinlere mensup kişilere karşı gerçekleştirilen fiiller yönünden de bu ağırlaştırıcı neden uygulanabilecektir[162]. TCK'nın 125/3-b maddesindeki ağırlaştırıcı nedenin failin saikinden kaynaklandığı ifade edilmektedir[163]. Din ya da politik anlamda görüş değiştirme, örneğin başka partiye geçme nedeniyle işlenen hakaret fiilinin bu ağırlaştırıcı neden kapsamında olduğu belirtilmektedir[164]. İlgili hükümde kişinin mensup bulunduğu dinin emir ve yasaklarına aykırı davranmasından dolayı işlenmesi hâlinin kapsam dışında bırakılması eleştirilmektedir[165].

TCK'nın 125. maddesinin 3 fıkrasının c bendine göre *hakaret suçunun; kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle işlenmesi hâlinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.* TCK'nın 125/3-c maddesi ile cezalandırılanın, soyut ve genel anlamda dini değerlerin aşağılanması değil; bunun üzerinden, somut ve belirli bir kimseye hakaret edilmesidir[166]. Bu hüküm çerçevesinde korunan hukuksal değer, dinin kendisi ve kutsal değeri değil; ancak kişilerin dinlerle ilgili değer yargıları ve inançlarıdır[167]. Failin amacı dince sayılan kutsal değerler değil, mağdura hakaret etmek olduğundan ilgili suçun oluşumunda özel kastın aranmayacağı ifade edilmektedir[168]. İlgili hükümde verilen ifadenin sınırlarını belirlemenin oldukça güç olmasından dolayı; yoruma bağlı olarak bu hükmün uygulama alanının genişletilmesiyle kişilerin ifade özgürlüğünün daraltılması gibi bir sonucun ortaya çıkabileceği savunulmaktadır[169].

TCK'nın 125 maddesinin 4. fıkrasına göre, *hakaretin alenen işlenmesi hâlinde ceza altıda biri oranında arttırılır*. Hakaret suçunun bu nitelikli hâli de önödeme kapsamındadır. Herkese açık olan ve isteyenin istediğinde yorum yapabildiği sosyal medya ortamlarında aleniyetin olduğu kabul edilmektedir[170].

B. SORUŞTURMA AŞAMASINDA ÖNÖDEME

1. Genel Olarak

İşlenen ya da işlenmekte olan bir suç; resen, ihbar yoluyla, şikâyet yoluyla, tutanakla, Adalet Bakanlığı'nın talebiyle, yabancı bir devletin şikâyetiyle ya da suçla hak ve menfaatleri ihlal edilen kurumun mütalaası ile öğrenilebilir[171]. Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen hariç;

161 Arısoy (n 103) 182; Kayançiçek (n 98) 254.

162 Aydın (n 152) 907.

163 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Özel* (n 101) 497.

164 Kayançiçek (n 98) 255.

165 Bkz. Arısoy (n 103) 182; Sınar, 'Hakaret' (n 1) 449.

166 Tezcan, Erdem ve Önok (n 2) 616.

167 Aydın (n 152) 907; Sınar, 'Hakaret' (n 1) 450.

168 Arısoy (n 103) 183; Kayançiçek (n 98) 260.

169 Onar (n 105) 107.

170 Bkz. Aldemir (n 121) 87; ayrıca bkz. Yargıtay 4. CD, E 2020/14322 K 2021/8022, 08.03.2021: "*sanığın, hakaret eylemini aleni olan twitter isimli internet sosyal paylaşım sitesinde herkese açık şekilde gerçekleştirilmesine karşın, sanık hakkında TCK'nın 125/4. maddesinin uygulanmaması*"

171 Centel ve Zafer (n 13) 98-114.

hakaret suçunun soruşturulması ve kovuşturulması, mağdurun şikâyetine bağlıdır (Bkz. TCK madde 131/1). Bu durumda önödeme kapsamındaki TCK'nın 125/2, 125/3-b-c ve 125/4 maddelerinin soruşturulması şikâyete bağlıdır. Şikâyet olmadan ya da şikâyetin geri alındığı bir durumda önödeme teklifinde bulunamayacağı tabiidir. Yeri gelmişken şikâyete bağlı suç niteliğindeki hakaret suçunun şikâyet hakkı yönünden birtakım özellikler gösterdiğini söylemek gerekir. Kişi şikâyetçi olduktan sonra ölmüşse kural olarak soruşturmaya devam edilir ve ölen kişinin mirasçılarının şikâyeti geri alması olanaklı değildir. Şikâyet hakkı kullanmadan kişi ölmüşse kural olarak mirasçıların şikâyet hakkı bulunmamaktadır. Ancak hakaret suçu yönünden buna bir istisna getirilmiştir. Mağdur, şikâyet etmeden önce ölürse veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş ise; ölenin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoyu, eş veya kardeşleri tarafından şikâyette bulunulabilir (TCK madde 131/2). Ölenin şikâyet hakkını kullanabilen yakınlarının bu şikâyeti geri almaları da mümkündür[172].

Soruşturma evresi, failin suç teşkil eden bir hareketi yapıp yapmadığına ilişkin basit (başlangıç) şüphe ile başlar. Kanunda basit şüphe bir suçun işlendiği izlenimini veren hâl olarak somutlaştırılmıştır (Bkz. CMK 160/1). Basit şüphe hâlinde Cumhuriyet savcısı işlendiği şüphesi bulunan hareketi araştırmak mecburiyetindedir. Bunun istisnası sayılabilecek durum *Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı* (SYOK) verilebilecek hâllerdir. CMK'nın 158. maddesinin 6. fıkrasına göre, *ihbar ve şikâyete konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması hâlinde soruşturmaya yer olmadığı kararı verilir*[173]. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilmez. Şüpheli sıfatı verilmediği gibi ihbar ve şikâyet edilen kişi hakkında araştırma faaliyetine girişilmez, bilgi ve belge toplanmaz, kurumlarla yazışma yapılmaz ve kişinin ifadesine başvurulmaz ve tüm bunlar kişinin lekelenmeme hakkının ihlal edilmemesi içindir[174]. Örneğin sosyal medyada paylaşılan bir yazılı iletinin hakaret olduğu iddiası ile şikâyette bulunulduğunda; söz konusu yazılı ileti açıkça hakaret niteliği taşımıyorsa; herhangi bir araştırma yapılmadan SYOK verilebilmelidir. SYOK verilebilecek hâllerde önödeme teklifinde bulunulması mümkün değildir.

İddianamenin düzenlenebilmesi için fail ve fiilin belli olması gerekmektedir[175]. Bununla birlikte hakaret suçunda kişinin şikâyet hakkını kullanabilmesi için fiili öğrenmesi yeterlidir; faili öğrenmesi ya da faile işaret etmesi gerekmez. Failin belirlenmesi soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısının görevidir[176]. TCK'nın 73/1. maddesine göre şikâyet süresi altı aydır. Ancak bu altı aylık süre fiili öğrendiği ve failin kim olduğunu bildiği günden itibaren başlar. Tek başına fiilden haberdar olunması bu altı aylık sürenin başlangıcı için yeterli değildir; fiilin bilindiği ama failin bilinmediği durumlarda, hakaret suçunun zamanaşımı süresi olan 8 yıl içerisinde şikâyet hakkı kullanılabilir[177]. Ancak TCK'nın 73/2. maddesinin son cümlesinde buna bir istisna getirilmiştir: Soruşturulması ve

172 Yaprak Öntan, 'Şikâyete İlişkin Bazı Tespit ve Değerlendirmeler' (2020) 69(4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1641, 1652.

173 Resen öğrenme üzerine soruşturma açma yetkisine sahip olan Cumhuriyet savcısının SYOK verme yetkisini ancak ihbar ve şikâyet üzerine kullanabileceği ifade edilmektedir. Bkz. Erdal Yerdelen, 'SYOK Uygulmasında Sorunlar ve Çözüm Önerileri' (2023) 5(1) Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1, 4.

174 ibid 32.

175 Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Muhakeme* (n 12) 465.

176 Öntan (n 172) 1643.

177 ibid 1646.

kovuşturulması şikâyete bağlı olan hakaret suçu bakımından şikâyet süresi, her ne suretle olursa olsun fiilin gerçekleştiği tarihten itibaren iki yılı geçemez.

Hakaret suçlarının soruşturulmasında bazı durumlarda failin tespit edilmesi tek başına yeterli olmayabilir. Telefon ve internet üzerinden gönderilen hakaret içerikli iletiler aynı zamanda dijital delil niteliğindedir. Dijital delil niteliği taşıyan bu iletilerin hem doğrulanabilir hem de kabul edilebilir nitelikte olması gerekir[178]. Günümüzde bazı yazılımlar sayesinde sahte mesajlaşma ya da sosyal medya paylaşım içeriği üretilebilmektedir. Bu nedenle dijital veri niteliğindeki hakaret içerikli iletinin sahte olup olmadığının ve gerçekten karşı taraftan gönderilip gönderilmediğinin teknik olarak incelenmesi gerekebilir. Ceza soruşturmalarında genellikle yapılan uygulama, mağdur konumundaki kişinin telefonunun ya da bilgisayarının incelenerek, hakaret teşkil eden iletinin kolluk görevlileri tarafından tutanağa bağlanmasıdır. Bu işlem, bazı durumlarda, hakaret teşkil eden iletinin tek başına hükme esas alınabilecek delil olarak kabul edilmesini sağlayabilmektedir. Ancak bu türden dijital delillerinin sahteliği iddia edilmişse, bilirkişi incelemesi yaptırılması ve iletinin gönderildiği telefon ya da bilgisayarın bilirkişice incelenmesi gereklidir. Sosyal medya platformundan ya da başka bir mecradan, hakaret içerikli bir ileti gönderen kişinin telefonu ya da bilgisayarı incelendiğinde dijital delilin güvenirliği ve o kişi tarafından gönderilip gönderilmediği teyit edilebilecektir. Sosyal medya platformundan ya da başka bir mecradan, hakaret içerikli bir ileti gönderen kişinin telefonuna ya da bilgisayarına ulaşılmadığı ve incelenemediği bir durumda, dijital verinin doğrulanabilir olması adına, ilgili servis sağlayıcılarından görüşme trafik bilgisi ya da paylaşım verilerine ilişkin bilgi istenmesi gerekebilir. Ancak güvenlik nedeniyle Whatsapp, Facebook, Instagram ya da Messenger gibi platform yönetimlerinin adli mercilerle bilgi paylaşımı sınırlı olacaktır[179]. Etkin bir soruşturma yürütmeden ve soruşturma işlemlerinin uzun bir zaman alacağından bahisle, yukarıda belirttiğimiz muhakeme işlemlerini yapmadan doğrudan önödeme teklif edilmesi hukuka aykırı olacaktır. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarında, hakaret suçu yönünden yapılan yargılamalarda erteleme veya zamanaşımı gibi sebeplerle mahkumiyetin uygulanmadığı hallerde dahi ifade özgürlüğünü kısıtlayan müdahalenin varlığı kabul edilmektedir.[180] Özetle şüpheliye önödeme teklifi yapılmadan önce; mağdurun muhatap olduğu eylemin suç olup olmadığının belirlenmesi; bu belirleme yapıldıktan sonra eylemi gerçekleştiren şüphelinin tespit edilmesi ve son olarak isnat edilen suç ile şüphelinin bağlantısının ortaya konulması gerekmektedir[181].

Muhakeme şartı olarak izin ya da karar alınması gereken hâllerde öncelikle bu şartların yerine getirilmesi ve sonrasında önödeme yoluna başvurulması gerekir[182]. Ayrıca hakaret suçunun faili çocuksa ya da dosya içeriğinde yetişkin failin isnat yeteneğinin bulunmadığına ilişkin veriler var ise, önödeme teklifi yapılmadan önce kusur yeteneğinin araştırılması gereklidir[183]. İsnat

178 Halid Özkan, 'Ceza Muhakemesinde Ekran Görüntüsü Çıktılarının Delil Niteliği' iç Yener Ünver (edr), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat* (Seçkin Yayınevi 2014) 273.

179 Ersin Şare, 'Ses veya Görüntü Kayıtlarının Delil Olma Vasfı' (2023) 37(51) Mersin Barosu Dergisi 167, 224.

180 Recep Doğan, 'Hakaret Suçu ve AİHM Kararlarında İfade Özgürlüğünün Sınırları' (2021) 9(17) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 191, 214.

181 Karagülmez (n 14) 272.

182 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Genel* (n 18) 806.

183 Centel, Zafer ve Çakmut, *Giriş* (n 13) 767; farklı görüş için bkz. Aslan (n 12) 95; Erdin (n 12) 115.

yeteneğinin bulunmaması gibi, faile ceza verilmeyecek olan bütün durumlarda önödeme usulü uygulanmamalıdır[184].

SYOK kararı verilemeyeceği ve işlendiği iddia edilen fiilin araştırılması mecburiyetinin bulunduğu bir durumda, hakaret suçunun failinin ifadesine başvurulacaktır. Ancak önödemeye tabi olan hakaret suçunun soruşturulmasında Cumhuriyet savcılarının ve adli kolluk görevlilerinin, gözaltı gibi kişi özgürlüğünü kısıtlayan işlemlerden kaçınması gerekmektedir[185]. Zira önödemenin başarılı olduğu bir durumda ortada bir mahkûmiyet kararı bulunmayacağından; geçmişte suçun soruşturulması kapsamında kişilere uygulanan özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler haksız olarak nitelendirilebilecektir.

2. Önödeme Teklifinin İddianame Düzenlemesi ile Eşdeğer Olması Nedeniyle Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı Verilebilecek Durumlarda Önödeme Teklifinde Bulunulmaması Gerekliliği

Soruşturma derinleştirilip deliller toplandıkça suçun işlendiğine ilişkin yeterli şüpheye ulaşılırsa Cumhuriyet savcısı kamu davası açmak mecburiyetindedir[186]. Yeterli şüphe, eldeki delillere göre, yapılacak muhakemede sanığın mahkûm olma ihtimalinin, beraat etme ihtimalinden daha kuvvetli olması hâli olarak tanımlanmaktadır[187]. Suçun işlendiğine ilişkin yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilmesi durumunda, kanundaki şartlar mevcut ise, yukarıda belirttiğimiz gibi önödeme teklifinde bulunulması zorunludur.

Dosyadaki mevcut delillere göre KYOK verilmesi gerekiyorsa, önödeme uygulanmamalıdır. CMK'da kovuşturmaya yer olmadığı kararı verme yönünden iki farklı durum öngörülmüştür: Bunlardan ilki CMK'nın 171/1. maddesinde yer verilen ve Cumhuriyet savcısına davayı açmada takdir yetkisi tanıyan düzenlemedir. Cumhuriyet savcısı maslahata uygunluk sebebi ile KYOK verebilmektedir[188]. Örneğin cezanın ortadan kaldırılmasını sağlayan şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren bir durumda ya da fail yönünden şahsi cezasızlık sebebinin bulunduğu bir hâlde KYOK verebilir (Bkz. CMK madde 171/1). Kamu davasını açmada takdir yetkisinin bulunduğu durumlarda, şüpheliye önödeme ihtarında bulunmadan önce Cumhuriyet savcısı bu yetkisini kullanıp kullanmayacağına karar vermelidir[189].

TCK'nın 127. maddesinin 1. fıkrasında; *isnat edilen ve suç oluşturan fiilin ispat edilmiş olması hâlinde kişiye ceza verilmez. Bu suç nedeniyle hakaret edilen hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı verilmesi hâlinde, isnat ispatlanmış sayılır. Bunun dışındaki hâllerde isnadın ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır* hükmü yer almaktadır. TCK'nın 127. maddesinin 1.

184 İçel (n 22) 781.

185 Karagülmez (n 14) 280; Kaymaz ve Gökcan (n 26) 438.

186 Gökcen, Balcı, Alşahin ve Çakır (n 27) 583.

187 Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Muhakeme* (n 12) 496; Centel ve Zafer (n 13) 103. Ceza muhakemesinde şüphenin derecesi olarak makul şüphe ve kuvvetli şüphe kavramları da kullanılmaktadır. Makul şüphe CMK 116. maddesi uyarınca arama kararı verilirken aranan şüphe derecesidir. Kuvvetli şüphe de CMK 100 vd. maddeleri uyarınca tutuklama kararı verilirken olması gereken şüphenin derecesidir.

188 Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok (n 38) 614-615.

189 Erdin (n 12) 122.

fıkrasında düzenlenen ve ispat hakkının kullanılmasına ilişkin olan bu hükmün şahsi cezasızlık sebebi teşkil ettiğini söylemek mümkündür[190]. Böyle bir durumda takdir hakkını kamu davası açmakta kullanan Cumhuriyet savcısı öncelikle önödeme teklifinde bulunacaktır. İspat hakkının olduğunu ve ceza almaması gerektiğini düşünen failin önödeme teklifini reddetmesi mümkündür ve bu yolla kovuşturma aşamasında TCK'nın 127. maddesinin uygulanmasını sağlayabilecektir. Bununla birlikte bir görüşe göre ispat isteminin soruşturma aşamasında değil, mahkemede yani kovuşturma aşamasında neticelendirilmesi gereklidir[191].

İkinci tür kovuşturmaya yer olmadığı kararı CMK'nın 172/1. maddesinde düzenlenmiştir: Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi durumunda veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâlinde KYOK verecektir. Örneğin muhakeme şartlarının oluşmamış olması ya da fiilin suç teşkil etmemesi hâlinde KYOK verilebilir[192]. Başka bir ifade ile soruşturma evresi sonunda savcılık makamının dava açmaya yeterli delil elde edemediği hâllerin dışında iddia konusu eylemin, tipikliğinin bulunmaması; bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması ya da failin kusurunun bulunmaması gibi nedenlerle fiilin suç teşkil etmediği durumlarda KYOK verilebilmesi mümkündür[193].

TCK'nın 129/1. maddesinde; *hakaret suçunun haksız bir fiile tepki olarak işlenmesi hâlinde, verilecek ceza üçte birine kadar indirilebileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir* hükmü yer almaktadır. Yine TCK'nın 129/2. maddesinde; *hakaret suçunun, kasten yaralama suçuna tepki olarak işlenmesi hâlinde, kişiye ceza verilmez* hükmü yer almaktadır. Her iki hüküm özel haksız tahrik hâli olarak nitelendirilmekte; başka bir ifadeyle kusurluluğu etkileyen ya da tamamen ortadan kaldıran bir sebep olarak nitelendirilmektedir[194]. Somut olayda TCK'nın 129/1 ile 129/2 maddeleri uyarınca kusurluluğu ortadan kaldıran bir durum mevcut ise Cumhuriyet savıcısı KYOK verebilmeli ve önödeme teklifinde bulunmamalıdır[195]. Fakat Yargıtay'ın uygulaması farklı yöndedir; kusurluluk değerlendirmesinin ancak hakim ya da mahkeme tarafından yapılacağı belirtilerek kusurun bulunmaması nedeniyle verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararları hatalı bulunmaktadır[196]. Aynı durumun hukuka uygunluk nedenleri için de geçerli olduğu söylenebilir. Yukarıda belirttiğimiz gibi somut olayda bir hukuka uygunluk nedeni var ise soruşturma aşamasında KYOK verilebilmelidir. Ancak savcılıkların uygulamasında, somut olayda gerçekten bir hukuka uygunluk nedeninin var

190 Bkz. Erman (n 4) 246; Centel, Zafer ve Çakmut, *Kişilere* (n 101) 263 vd. Başka bir görüşe göre bu hüküm hukuka uygunluk nedenidir. Bkz. Sınar, 'Hakaret' (n 1) 442. İsnadın ispatının bir hukuka uygunluk nedeni olduğuna ilişkin Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 18 CD, E 2018/3795 K 2018/11262, 18.09.2018; karar için bkz. Aldemir (n 121) 109.

191 Dönmezer (n 102) 253.

192 Toroslu ve Feyzioğlu (n 39) 317.

193 Gökcen, Balcı, Alşahin ve Çakır (n 27) 655; Ünver ve Hakeri (n 91) 530-532.

194 Bkz. Timur Demirbaş, *Haksız Tahrik* (3. Baskı, Seçkin Yayınevi 2021) 113 vd.

195 Bununla birlikte ilgili şartların varlığı hâlinde cezadan indirim yapılabileceği gibi ceza verilmeyebilir ve bu hususu dikkate alındığında TCK'nın 129 maddesinin uygulanmasının esasen mahkemenin takdirine bırakıldığı ve bu nedenle mahkeme ya da hâkime yönelik bir hüküm olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

196 Bkz. Yargıtay 4 CD, E 2011/11233 K 2013/4097, 11.02.2013; Yargıtay 23 CD, E 2015/15932 K 2016/7636, 13.06.2016; Yargıtay 12. CD, E 2017/913 K 2017/2712, 13.04.2017; kararlar için bkz. karararama.yargitay.gov.tr.

olduğu kanaatine ulaşılsa bile KYOK verilmemekte; bir hukuka uygunluk nedeninin varlığının ya da yokluğunun mahkeme tarafından değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir.

TCK'nın 129/3. maddesinde*; hakaret suçunun karşılıklı olarak işlenmesi hâlinde, olayın mahiyetine göre, taraflardan her ikisi veya biri hakkında verilecek ceza üçte birine kadar indirilebileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir hükmü* yer almaktadır. Bu hüküm aynı maddenin 1. ve 2. fıkralarında yer alan düzenlemelerden nitelik olarak farklıdır. Kimi yazarlara göre TCK'nın 129/3 maddesinde yer alan bu düzenleme şahsi cezasızlık sebebi kapsamındadır[197]. Diğer bir görüşe göre TCK 129/3. maddesine göre ceza verilmemesinin nedeni; kusurun azalması ya da ortadan kalkmasıdır[198].

3. Önödemenin Yerine Getirilmesi Üzerine Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı Verilmesi

Önödemenin gerçekleştiği bir durumda KYOK verilecektir. Önödemenin gerçekleşmiş olması aynı zamanda olumsuz muhakeme şartı olarak nitelendirilmektedir[199].

Şüphelinin ölümü, af, zamanaşımı gibi hâller kovuşturma olanağının bulunmadığı hâllerdendir[200] ve bu hâllerden birinin varlığı hâlinde, önödeme teklifinde bulunulmadan KYOK verilmelidir. Özellikle sosyal medya üzerinden ileti ile işlenen hakaret suçunun gerçekleştiği tarih ve saati tespit etmek her zaman kolay değildir. Hakaret suçunun işlendiği zamanın tespiti önemlidir; çünkü bu tespit hem şikâyet hakkının süresinde olup olmadığının hem de zamanaşımının süresinin dolup dolmadığının belirlenmesinde önem taşır. Net bir belirleme yapılamıyorsa ve somut olayda sürelerin aşıldığı anlaşılıyorsa "*şüpheden sanık yararlanır*" ilkesi uyarınca şikâyetin süresinde yapılmadığı ya da zamanaşımı süresinin dolduğu kabul edilmeli ve KYOK verilmelidir[201].

Önödeme kapsamında verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararları CMK'nın 172 maddesi kapsamında olduğundan bu kararlara karşı itiraz edilmesi mümkündür[202]. Örneğin önödeme kapsamında olmayan bir suç yönünden önödeme uygulanmış ya da önödeme uygulanırken kanundaki şartlara aykırı davranılmış olabilir; böyle bir durumda suçtan zarar gören, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren iki hafta içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hakimliğine itiraz edebilir. Belli durumlarda önödeme nedeniyle hakkında KYOK verilen şüpheli de bu karara itiraz edebilmelidir[203]. Örneğin önödeme gerçekleştikten sonra şikâyetten vazgeçilmiş; buna rağmen önödeme nedeniyle KYOK verilmiş olabilir. Şikâyetten vazgeçme nedeniyle verilecek KYOK, önödeme nedeniyle verilecek KYOK'a göre şüphelinin lehinedir; çünkü şikâyet nedeniyle verilen KYOK'tan sonra yeni bir hakaret suçu işlediğinde yeniden önödeme hükümleri

197 Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Muhakeme* (n 12) 486.

198 Tezcan, Erdem ve Önok (n 2) 633.

199 Centel ve Zafer (n 13) 569.

200 Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok (n 38) 617.

201 Centel ve Zafer (n 13) 725.

202 Öztürk, Tezcan, Erdem, Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Altınok Villemin ve Tok (n 38) 617.

203 Erdin (n 12) 234.

uygulanabilecektir. Oysa önödeme uygulanıp KYOK verildikten beş yıl sonra yeni bir hakaret suçu işlendiğinde önödeme hükümleri uygulanamaz.

C. KOVUŞTURMA AŞAMASINDA ÖNÖDEME

Kural olarak önödeme soruşturma aşamasında uygulanmaktadır. Ancak bazı durumlarda kovuşturma aşamasında önödeme teklifinde bulunulması mümkündür. Kanunda üç farklı durumda, kovuşturma aşamasında önödeme teklifinde bulunulabileceği hüküm altına alınmıştır. Bunlardan ilki özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi hâlidir (Bkz. TCK madde 75/2). 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 53. maddesinin c. fıkrası uyarınca yükseköğretim üst kuruluşları başkan ve üyeleri ile yükseköğretim kurumları yöneticilerinin, kadrolu ve sözleşmeli öğretim elemanlarının ve bu kuruluş ve kurumların 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi memurlarının görevleri dolayısıyla ya da görevlerini yaptıkları sırada işledikleri ileri sürülen suçlar yönünden; 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 349. maddesi uyarınca İcra ve İflas Kanunu'nda hüküm altına alınan belli suçlar yönünden ve Anayasa'nın 105. maddesi uyarınca yargılamasının Yüce Divan'da yapıldığı suçlar yönünden iş doğrudan mahkemeye intikal etmektedir.

Kovuşturma aşamasında önödeme teklifinde bulunulabilecek ikinci hâl, Cumhuriyet savcılığınca madde kapsamına giren suç nedeniyle önödeme işlemi yapılmadan dava açılmış olmasıdır (Bkz. TCK madde 75/3). Önödeme kapsamına giren bir suç yönünden soruşturma aşamasında önödeme hükümleri uygulanmamış ve mahkeme yanlışlıkla iddianamenin kabulüne karar vermiş olabilir. Bu durumda kovuşturmayı yürüten mahkeme şartları mevcut ise önödeme teklifinde bulunmalıdır. Yine kovuşturma evresindeyken yapılan bir düzenleme ile ilgili suç tipinin önödeme kapsamına alınması durumunda; hakim ya da mahkeme tarafından önödeme teklifinde bulunulmalı ve sonucuna göre hareket edilmelidir[204].

Kovuşturma aşamasında önödeme teklifinde bulunabileceği üçüncü hâl dava konusu fiilin niteliğinin değişmesi suretiyle önödeme kapsamına giren bir suça dönüşmesidir (Bkz. TCK madde 75/3). Örneğin TCK'nın 216/2-3 maddelerinde düzenlenen *halkın bir kesiminin alenen aşağılanması* suçu ya da TCK'nın 301. maddesinde düzenlenen *Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyetini Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama* suçundan kamu davası açılmış olabilir. Söz konusu suç tipleri ile genel hakaret suçu arasındaki geçişkenlik dikkate alındığında; söz konusu suçlara istinaden açılan kamu davasında suç vasfının değişmesi ve isnat edilen fiilin TCK'nın 125/3-b veya 125/3-c maddelerini girmesi olasıdır. Bu durumda mahkemenin yapması gereken değişen suç vasfına göre sanığa önödeme teklifinde bulunmak olmalıdır.

1. Mahkûmiyet Kararı Dışında Bir Karar Verilmesinin Gerektiği Durumlarda Önödeme Teklifinde Bulunulamaması

Önödemeyi, mahkûmiyet kararı verilmesine ikame bir kurum olarak kabul ettiğimizden, mahkûmiyet kararı dışında bir karar verilmesinin gerektiği durumlarda önödeme teklifinde bulunulmaması

204 Erdin (n 12) 139.

gerekir. Beraat, ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesinin gerektiği bir durumda önödeme teklifi yapılmamalıdır.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi kimi yazarlar derhâl beraat kararı verilmesi gereken durumlarda önödemenin uygulanamayacağını işaret ederken, kimi yazarlar beraat kararı verilmesini gerektiren her durumda önödemenin uygulanamayacağını savunmaktadırlar. CMK'nın 223/9. maddesinde; "*derhâl beraat kararı verilebilecek hâllerde durma, düşme veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemez*" hükmü getirilmiştir. Buradaki tartışma, "*derhâl*" kelimesine verilecek anlamda bir görüş birliğinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Öğretide bir görüşe göre derhâlden anlaşılması gereken, başka bir araştırma yapmadan beraat kararı verilebilecek hâllerdir[205]. Ancak Yargıtay uygulamasında 5271 sayılı CMK'nın 223. maddesinin 9. fıkrasında belirtilen *derhâl beraat* kararı verilmesinin şartları oldukça sınırlandırılmaktadır: Yüksek Mahkeme'nin verdiği kararlara göre derhâl beraat kararı; sanığın eyleminin suç oluşturmaması veya yeni bir yasal düzenleme ile suç olmaktan çıkarılması gibi herhangi bir araştırmayı gerektirmeyen hâllerde verilebilir[206].

Yargıtay'ın ve bazı yazarların görüşlerinin aksine, önödemenin niteliği dikkate alındığında beraat kararı verilecek her durumda önödeme hükümlerinin uygulanmaması gerektiğini savunmaktayız[207]. Kaldı ki soruşturma aşamasında isnat edilen fiil, fiili işleyen fail ve fiil ile fail arasındaki bağlantı ortaya konarak dava açılmaktadır. Hakaret suçlarında mahkemeye sadece, hakaret niteliği taşıdığı iddia edilen sözün, yazının ya da bir görselin hakaret suçunu oluşturup oluşturmadığını tespit etmek kalmaktadır. Böyle durumlarda derhâl kelimesine verilecek anlam da önemini yitirmektedir.

İhbar ve şikâyet hakkının, iddia ve savunma hakkının, tarihi olayları aydınlatma hakkının, haber verme hakkının, eleştirme hakkının, şikâyet etme hakkının ve terbiye etme ile gözetme hakkının icrası niteliğinde olan fiiller, bir hukuka uygunluk nedeni olan hakkın icrası kapsamında değerlendirilip cezalandırılmazlar[208]. Mağdurun açık ve örtülü rızası da, sınırın aşılmaması koşuluyla bu suçtaki hukuka aykırılığı ortadan kaldırabilir[209]. Yine kanun hükmünü yerine getiren ya da amirin emrini icra eden kişilerin fiilleri hukuka uygun kabul edilebilir[210]. CMK'nın 223/2-d maddesi uyarınca bir hukuka uygunluk nedeninin varlığı hâlinde beraat kararı verileceğinden; hukuka uygunluk nedeni var ise önödeme hükümlerinin uygulanması yoluna gidilmemelidir.

Şahsi cezasızlık sebebi ya da objektif cezalandırılabilme şartının yokluğu nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilebilecek durumlarda; önödeme teklifinde bulunulmayıp doğrudan ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi gerekir[211]. Yine CMK'nın 223/4-c maddesi uyarınca

205 Toroslu ve Feyzioğlu (n 39) 360.

206 Bkz. Yargıtay CGK, E 2013/12-74 K 2014/140, 25.03.2014; Yargıtay CGK, E 2011/7-400 K 2012/65, 28.02.2012; ; kararlar için bkz. kararara ma.yargitay.gov.tr.

207 Şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği sanığın beraatine karar verilebilecek durumlarda bile; önödeme teklifi yapılmayıp kişi hakkında beraat kararı verilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bkz. Aslan (n 12) 137.

208 Erman (n 4) 131; Toroslu, *Özel* (n 117) 122.

209 Tezcan, Erdem ve Önok (n 2) 618.

210 Erman (n 4) 173-176.

211 Erdin'e göre derhâl ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilecek durumlarda önödeme teklifinde bulunulmaması gerekir; ceza verilmesine yer olmadığına ilişkin kararın verilip verilemeyeceği yargılamanın sonunda anlaşılabilecekse,

karşılıklı hakaret hâllerinde ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilebileceğinden önödeme teklifinde bulunulmamalıdır. TCK'nın 129/3. maddesinin uygulanabilmesi için, tarafların her ikisinin de şikâyetçi olması veya her iki taraf yönünden dava açılmış olması gerekmez[212]. Örneğin bir milletvekilinin hakareti yasama sorumsuzluğu kapsamında soruşturulmasa da; ona karşılık veren kişi bakımından karşılıklı hakarete ilişkin hükmün uygulanması mümkündür[213].

Ceza ilişkisini sona erdiren birden çok sebep varsa; failin lehine olan sebep dolayısıyla düşme kararı verilmelidir[214]. Örneğin önödeme kapsamındaki bir suç yönünden dava ya da ceza zamanaşımı süresi dolmuş ya da şikâyet geri alınmış ise öncelikle zamanaşımı veya şikâyet yokluğu nedeniyle düşme kararı verilmesi gerekir[215]. Zira zamanaşımı ve şikâyetten vazgeçme, şüpheli ya da sanığa herhangi bir yükümlülük getirmez ve önödemeye göre daha lehte kurumlardır. Aynı şekilde genel af ilan edilmesi hâlinde öncelikle genel af nedeniyle düşme kararı verilmelidir[216].

Hakaret suçunun önödeme kapsamına alınmasının en önemli nedeni sosyal medya üzerinden ileti yoluyla gerçekleştiren hakaret suçlarının işlenmesindeki yoğunluk ve uzlaştırma kurumunun mağdurlar tarafından kötüye kullanılmasıdır. Bununla birlikte belli nitelikteki hakaret suçlarının uzlaştırma kapsamından çıkarılıp önödemeye tabi tutulması, mağdurun elde etmesi gereken paranın devlet hazinesine girmesini sağlamaktan öteye gitmeyebilir. Bu nedenle sosyal medyada tahrik edici paylaşımlara karşı işlenen hakaret suçunun oluşumu yönünden farklı değerlendirmeler yapılması kaçınılmaz hâle gelebilir. Bir görüşe göre, özellikle sosyal medya platformu üzerinden kasıtlı paylaşımlar yapıp gelir elde etmek için kendisine hakaret edilmesini arzulayan sözde mağdurlara yönelik eylemlerin; objektif olarak bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığını rencide edici nitelikte olmadığı kabul edilerek kovuşturmaya yer olmadığı ya da beraat kararı verilebilmelidir[217]. Başka bir görüşe göre, toplum nezdinde önem atfedilen bir kişiye hakaret eden bir kimseye sosyal medya ya da başka mecra üzerinden hakaret edilmesi durumunda TCK'nın 129/1. maddesi uygulanmalıdır[218]. Nitekim haksız fiilin doğrudan hakaret suçunun failine yönelik olması gerekmez; üçüncü kişiye yönelik haksız bir harekete tepki olarak işlenen hakaret suçu bakımından da 129/1. maddesinin uygulaması mümkündür[219]. Ancak gözden kaçırılmaması gereken husus TCK'nın 129/1. maddesinde belirtilen haksız fiil, kasten yaralama ya da hakaret suçlarından başka bir suç türüne girmelidir[220]. Zira hem kasten yaralama hem de hakaret suçlarına karşılık gerçekleştiren hakaret fiillerine cezasızlık sağlayan düzenlemeler TCK'nın 129/2. maddesi ile 129/3. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Örneğin Türk Devletinin kurucusu, birçok insanın sevgi ve saygı beslediği Atatürk'e yapılan bir hakaret sonrası; bu hakareti gerçekleştiren kişiye karşı hakaret suçu işlendiğinde, TCK'nın 129/3.

önödeme ihtarı yapılmalı ve sonucuna göre hareket edilmelidir. Bkz. Erdin (n 12) 119.

212 Artuk, Gökcen, Alşahin ve Çakır, *Özel* (n 101) 511; Centel, Zafer ve Çakmut, *Kişilere* (n 101) 262.

213 Erman (n 4) 219; Centel, Zafer ve Çakmut, *Kişilere* (n 101) 262.

214 Centel ve Zafer (n 13) 570.

215 Karagülmez (n 14) 272; Kaymaz ve Gökcan (n 26) 412; Özen ve Köksal (n 29) 611.

216 Erdin (n 12) 121.

217 Polat (n 8) 283, 288.

218 Özyüksel (n 3) 31.

219 Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Özel* (n 99) 512; Tezcan, Erdem ve Önok (n 2) 626.

220 Bkz. Aldemir (n 121) 122.

maddesinde düzenlenen hüküm uyarınca ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmesi doğru bir yorumlama olmayabilir.

2. Kovuşturma Aşamasında Önödeme Teklifinin Yerine Getirilmesi ya da Getirilmemesine İlişkin Ortaya Çıkacak Sonuçlar

Önödeme teklifinin sanık tarafından yerine getirilmesi durumunda CMK'nın 223/8. maddesi uyarınca düşme kararı verilecektir. Bununla birlikte kovuşturma aşamasında önödeme teklifine uyulmaması; muhakkak surette sanığa ceza verilmesi sonucunu doğurmaz. Sonradan şikâyetten vazgeçme olursa ya da dava zamanaşımı süresi dolmuş ise bu sebeplerden dolayı düşme kararı verilebilir.

Önödeme teklifine uyulmaması hâlinde artık hakim öneri ile bağlı değildir. Her ne kadar önödeme miktarı tespit edilirken cezanın alt sınırı dikkate alınsa da; önödeme teklifine uyulmadığı ve yapılan yargılama sonucu mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiğinin anlaşıldığı bir durumda; somut olayın özelliklerine göre ceza tayin edilirken alt sınırdan uzaklaşılabilir ve hapis cezası tercih edilebilir[221].

Önödeme kapsamında olan bir suç yönünden farklı niteleme dolayısıyla ya da hatalı bir şekilde önödeme hükümleri uygulanmamış olabilir. Önödeme sonucu verilen düşme kararları yönünden istinaf yolu açıktır; önödeme miktarı dikkate alınıp istinaf sınırının altında kaldığından bahisle istinaf başvurusu reddedilmemelidir[222]. Önödemeye tabi olmayan bir suçun önödeme kapsamına alınması ve davanın düşürülmesi durumunda Cumhuriyet savcısı ile suçtan zarar gören ya da katılan kanun yolu başvurusunda bulunabilir[223].

SONUÇ

765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde kabahat ile cürüm ayrımı yapılmaktaydı. Kabahat olarak tabir edilen suç tipleri için öngörülen cezalar daha azdı. Bu ayrımın yapıldığı dönemde kabahatlerin ceza kanunu dışına çıkarılması ve kabahat olarak nitelendirilen fiillere karşılık idari yaptırım niteliğinde para cezası verilmesi savunulmaktaydı. Esasında önödeme, hafif suç niteliğindeki kabahatlerin ceza kanunu dışına çıkarılmadan, idari bir yaptırımla karşılık bulmasını sağlayan bir ceza hukuku kurumuydu. 5237 sayılı TCK'da, kabahatlere yer verilmemiş, ayrı bir kabahatler kanunu ile kabahat niteliğindeki fiiller idari yaptırıma tabi tutulmuş; buna rağmen 5237 sayılı TCK'da önödeme kurumu muhafaza edilmiştir.

Başta sadece adli para cezasını gerektiren suç tipleri için öngörülen önödeme; zamanla hapis cezasını gerektiren suç tipleri için de mümkün kılınmış ve sadece birkaç suç tipi için uygulanma olanağı bulunan önödemenin kapsamı genişletilmiştir. Son olarak ileti yolu ile işlenen hakaret suçları yönünden önödemenin uygulanması mümkün kılınmıştır. Önödeme kapsamındaki suçlar klasik

221 Kaymaz ve Gökcan (n 26) 416; Özen ve Köksal (n 29) 613.

222 Erdin (n 12) 240.

223 Hakeri (n 56) 741.

ceza yargılamasının dışına çıkarılmıştır ve bunun adil yargılanma hakkını ihlal ettiği düşünülebilir. Ancak iddianame düzenlenecek ya da mahkûmiyet kararı verilecek safhaya gelindiği anda önödemenin uygulanması ve önödemenin uygulanmasının şüpheli veya sanığın rızasına bağlı olması adil yargılanma hakkını ihlal etmez. Bununla birlikte herhangi bir araştırma yapılmadan, suçun önödeme kapsamında olduğundan bahisle, doğrudan önödeme teklifinde bulunulması şeklindeki bir uygulama adil yargılanma hakkına uygun olmayacaktır. Yargılamanın hızlı sonuçlandırılmasının istendiği ve mağdurun zararının giderilmesinin gözetildiği sistemlerde klasik ceza yargılamasından ayrılma imkânı tanıyan ve alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi öngören düzenlemeler getirilebilmektedir. Uzlaştırma bunlardan birisidir. Şikâyete bağlı hakaret suçu da uzlaşmaya tabiydi. Ancak zamanla mağdurun maddi ve manevi zararını gidermeye yönelik olan uzlaştırma kurumu kötüye kullanılmaya ve sanki gelir kapısı olarak görülmeye başlandı. Bu nedenle hakaret suçunun ileti yoluyla işlenen şekli uzlaştırma kapsamından çıkarılmış ve önödeme kapsamına alınmıştır. Özellikle sosyal medya üzerinden Atatürk ve Türk Devleti'nin temel nitelikleri gibi toplumun değer verdiği unsurları aşağılayan kişilere karşı işlenen suçlar ya da bir siyasinin açıklaması sonucu gerçek ya da robot hesaplardan yapılan hakaret içerikli paylaşımlar yargının iş yükünü bir hayli arttırmıştır. Belli nitelikteki hakaret suçlarının, mağdurun rızasını bertaraf edebilecek şekilde önödeme kapsamına alınmasının yargının iş yükünü azaltmaya ve kasıtlı paylaşım yapanların haksız gelir elde etmesini engellemeye yönelik olduğu açıktır. Ancak her hakaret soruşturmasında doğrudan önödeme kurumunun işletilmesi, mağdur değil artık devletin bu işten gelir elde etmesi gibi bir sonucu doğurabilecektir. Bu nedenle öncelikle hakaret suçunun varlığı ya da yokluğu tespit edilmeli ve tespit yapılırken evrensel ifade özgürlüğü ölçütleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Toplumsal bir varlık olan insanın şerefinin ve sosyal saygınlığının korunması vazgeçilmezdir. Asıl mesele insanın bu türden manevi varlığının korunmasında ceza hukuku araçlarına başvurulmasının zorunlu olup olmadığıdır. Günümüzde nicelik ve nitelik bakımından çok ağır suçlar işlenmektedir ve hakaret suçu, bu suç tiplerine göre daha hafif kalmaktadır. Belki de bu nedenle hakaret suçunun hapis cezası ile karşılanmaması gerektiği yönünde bir kanaat oluşmaktadır. Ancak ülkemiz özelinde bir değerlendirme yaptığımızda, gerçekleştirilen bir hakaret fiilinin sonucu tahrik altında işlenen cinayet vakaları sayısı oldukça fazladır ve bu yüzden hakaret suçu hafife alınmamalı, muhakkak yaptırıma tabi tutulmalıdır. Bununla birlikte hakaret suçu yönünden yapılan ülkemizdeki bazı yanlış uygulamalar, ifade özgürlüğünü aşırı derecede daralttığından; kaçınılmaz olarak hakaret suçunun hapis cezası ile karşılık bulmaması görüşünün savunulmasını zorunlu kılabilmektedir. Önödemenin hapis cezasına alternatif bir kurum olma niteliği de bulunmaktadır. Hakaret suçunun belli hâllerinin önödeme kapsamına alınması, hakaret suçu yönünden hapis cezasının dışlanması ve onun da ötesinde hakaret suçunun ceza kanunundan çıkarılması yönündeki ilk basamak olabilir.

KAYNAKÇA

Aldemir H, *Şerefe Karşı Suçların Soruşturulması ve Kovuşturulmasında Dikkat Edilecek Hususlar Eylemin Vasıflandırılması – Suçun Tespiti – 2. Kitap* (Adalet Yayınevi 2022).

Arısoy M, 'Hakaret' (2007) 20(72) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 152-205.

Artuk ME, Gökcen A, Alşahin ME ve Çakır K, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. Baskı, Adalet Yayınevi 2017).

Artuk ME, Gökcen A, Alşahin ME ve Çakır K, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (18. Baskı, Adalet Yayınevi 2019).

Aslan E, *Türk Ceza Hukukunda Önödeme Kurumu* (Adalet Yayınevi 2023).

Aydın D, 'Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçu' (2013) 19(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan) 879-918.

Bayraktar K, 'Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı' (1984) 50(1-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 197-212.

Canoğlu VC, 'Ceza Sorumluluğunun Şahsiliği İlkesi' (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi 2021).

Centel N ve Zafer H, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (21. Baskı, Beta Yayınevi 2022).

Centel N, Zafer H ve Çakmut Ö, *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt I* (4. Baskı, Beta Yayınevi 2017).

Centel N, Zafer H ve Çakmut Ö, *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (11. Baskı, Beta Yayınevi 2020).

Demirbaş T, *Haksız Tahrik* (3. Baskı, Seçkin Yayınevi 2021).

Doğan R, 'Hakaret Suçu ve AİHM Kararlarında İfade Özgürlüğünün Sınırları' (2021) 9(17) Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 191 – 239.

Dönmezer S, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler* (15. Baskı, Beta Yayınevi 1998).

Dönmezer S ve Erman S, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt III* (14. Baskı, Der Yayınları 2020).

Erdem MR ve Şentürk C, 'Sosyal Ağlar Üzerinde İşlenen Hakaret Suçlarında Ceza Sorumluluğu' (2017) 9(ÖS) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan) 2703-2725.

Erdin S, *Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme – TCK m. 75* – (Adalet Yayınevi 2021).

Erem F, Danışman A ve Artuk ME, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (14. Baskı, Seçkin Yayınevi 1997).

Erman S, *Hakaret ve Sövme Suçları* (2. Baskı, İstanbul Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi 1989).

Gökcen A, Balcı M, Alşahin ME ve Çakır K, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (7. Baskı, Adalet Yayınevi 2023).

Hafızoğulları Z ve Özen M, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (10. Baskı, US-A Yayıncılık 2017).

Hakeri H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (19. Baskı, Adalet Yayınevi 2016).

İçel K, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Beta Yayınevi 2016).

Kaban M, Aşaner H, Güven Ö, Yalvaç G, *Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararları (Eylül 1996-Temmuz 2001)* (Adalet Yayınevi 2001).

Karagülmez A, *Türk Hukukunda Ceza Kararnamesi ve Önödeme* (Adalet Yayınevi 1999).

Kayançiçek M, *Şerefe Karşı Suçlar* (Adalet Yayınevi 2008).

Kaymaz S ve Gökcan HT, *Uzlaşma ve Önödeme* (2. Baskı, Seçkin Yayınevi 2007).

Kunter N, Yenisey F ve Nuhoğlu A, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (18. Baskı, Beta Yayınevi 2010).

Onar AO, *Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçu* (Adalet Yayınevi 2016).

Önder A, *Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt II-III* (2. Baskı, Beta Yayınevi 1992).

Önder A, *Şahıslara ve Mala Karşı Cürümler ve Bilişim Alanında Suçlar* (Filiz Kitabevi 1994).

Öntan Y, 'Şikâyete İlişkin Bazı Tespit ve Değerlendirmeler' (2020) 69(4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1641-1664.

Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (15. Baskı, Seçkin Yayınevi 2022).

Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (10. Baskı, Seçkin Yayınevi 2019).

Özbek VÖ, Doğan K ve Bacaksız P, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (17. Baskı, Seçkin Yayınevi 2022).

Özen M ve Köksal A, 'Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri' (2021) 70(2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 589-621.

Özkan H, 'Ceza Muhakemesinde Ekran Görüntüsü Çıktılarının Delil Niteliği' iç Yener Ünver (edr), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat* (Seçkin Yayınevi 2014).

Öztürk B, Tezcan D, Erdem MR, Sırma Gezer Ö, Saygılar YF, Alan E, Özaydın Ö, Erden Tütüncü E, Altınok Villemin D ve Tok MC, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. Baskı, Seçkin Yayınevi 2022).

Öztürk B ve Erdem MR, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (24. Baskı, Seçkin Yayınevi 2024).

Özyüksel Ö, '9'uncu Yargı Paketi'nin Hakaret Suçuna İlişkin Hükümlerinin Eleştirel Tahlili' (2024) 5(9) İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 21-41.

Palazzo F, *Corso Di Diritto Penale Parte Generale* (Ottava Edizione, G. Giappichelli Editore 2021).

Pisapia GD, *İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım*, Atıf Akgüç (çev) (Adalet Bakanlığı Yayınları 1971).

Polat K, 'Gelir Elde Etmek Amacıyla Sözde Mağdur Tarafından Uzlaştırma Kurumunun Kullanılması Hakkında Değerlendirme' (2024) 15(2) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 278-292.

Sınar H, 'Hakaret', *Özel Ceza Hukuku Cilt 3, Hürriyete Şerefe, Özel Hayata, Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar* (On İki Levha Yayıncılık 2018) 417-464.

Sınar H, 'Türk Ceza Kanunu'nda Hakaret Suçunun Karşılaştırmalı Hukukta Gelişen Hakaretin Suç Olmaktan Çıkartılması Eğilimi Yönünden Değerlendirilmesi' (2014) 9(24) Ceza Hukuku Dergisi 75-119.

Soyaslan D, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Yetkin Yayınları 2016).

Soyaslan D, *Ceza Hukuku Özel Hükümler* (13. Baskı, Yetkin Yayınevi 2020).

Şare E, 'Ses veya Görüntü Kayıtlarının Delil Olma Vasfı' (2023) 37(51) Mersin Barosu Dergisi 167-239.

Tezcan D, Erdem MR ve Önok M, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku* (17. Baskı, Seçkin Yayınevi 2019).

Toroslu N, *Ceza Hukuku Genel Kısım* (18. Baskı, Savaş Yayınevi 2012).

Toroslu N, *Ceza Hukuku Özel Kısım* (9. Baskı, Savaş Yayınevi 2018).

Toroslu N ve Feyzioğlu M, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (21. Baskı, Savaş Yayınevi 2021).

Töngür AR ve Çetintürk Ç, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Adalet Yayınevi 2020).

Ünver Y ve Hakeri H, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (19. Baskı, Adalet Yayınevi 2022).

Yerdelen E, 'SYOK Uygulmasında Sorunlar ve Çözüm Önerileri' (2023) 5(1) Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1-36.

Zafer H, *Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m. 1-75* (4. Baskı, Beta Yayınevi 2015).